

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

Аппаратнэ-программнэ комплексу «Къэлэ щынэгъончъ» зыфиорэм исистемэ гъэпсыгъэныр ыкӀи хэхъоныгъэ егъэшӀыгъэныр ары Юфыгъо шъхьалэу УФ-м и Правительствэ и Тхьаматэ игуадзэу Дмитрий Рогозиным тыгъуасэ зэхыщэгъэ видеоконференцием зыщытегушчыӀагъэхэр.

«Къэлэ щынэгъончъ» агъэпсы

Ащ хэлэжыагъэх Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТхьакӀушынэ Аслъан, АР-м хэгъэгу кӀоцӀ ЮфхэмкӀэ иминистрэу Александр Речицкэр, Адыгэм и Лышъхъэрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие ипашэу Владислав Федоровыр, УФ-м ошӀэ-дэмышӀэ ЮфхэмкӀэ и Министерствэ

вэ и ГъэорышлӀлэу республикэм щылэм ипашэу ХьацӀыкӀу СултӀан, нэмыкӀхэри.

Программэу «Къэлэ щынэгъончъ» зыфиорэм игъэцӀкӀэн едзыгъо-едзыгъоу зэтеуыгъыкӀи 2020-рэ илъэсым тыгъэгазэм ехъулэу ар аухын фӀае.

Адыгеир пштэмэ, програм-

мэм и Концепцие игъэцӀкӀэн епхыгъэ планым УФ-м ошӀэ-дэмышӀэ ЮфхэмкӀэ и Министерствэ дыригъэштагъыкӀи аштагъ. Джащ фэдэу мы программэм игъэцӀкӀэнкӀэ муниципальнэ гъэпсыкӀэ зилэ чыпӀитӀу къыхахыгъ — къалэу Мыекъуапэрэ Тэхъутэмыекое районымрэ.

«Къэлэ щынэгъончъ» хэхъоныгъэхэр ышӀынхэм къыдхэлъытагъэх зыкӀ дежурнэ-диспетчерскэ къулыкӀухэм ялофшӀэн нахышӀоу зэхэщэгъэныр, административнэ хэбзэукъоныгъэхэр зезыхъэхэрэм ыкӀи гъогурыкӀоным ишапхъэхэр зыукъохэрэм сурэт ыкӀи видео атезыхырэ камерэхэм

япчъагъэ хэгъэхъогъэныр, нэмыкӀхэри. Мы илъэси 2-м къыкӀоцӀ республикэ ыкӀи муниципальнэ бюджетхэм къарыкӀэу сомэ миллион 80 фӀедиз мы Юфыгъом пӀуагъэхъашт.

ТХЪАРКЪОХЪо Адам.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ и Указ

Л. М. Сэмэгум щытхъуцӀэу «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ юрист» зыфиорэр фэгъэшӀошӀэгъэным ехыӀлагъ

Хабзэм игъэпытӀнкӀэ гъэхъагъэхэр зериӀэхэм ыкӀи илъэсыбэ хъугъэу Юф зеришӀэрэм афӀшӀ щытхъуцӀэу «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ юрист» зыфиорэр **Сэмэгум Людмила Мыхьамэд ыпхъум** — мыкоммерческэ организациеу «Адыгэ Республикэм и Нотариальнэ палатэ» ипрезидент фэгъэшӀошӀэгъэнэу.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТХЪАКӀУШЫНЭ Аслъан къ. Мыекъуапэ, шышъхъӀум и 13, 2015-рэ илъэс N 124

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие иунашъу

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатынымкӀэ кандидатхэм яспискэу Урысые политическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шӀольыр къутамэ къыгъэлъэгъуагъэм А. Т. Осмэныр хэгъэкӀыжыгъэным ехыӀлагъ

Кандидатхэм яспискэу Урысые политическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шӀольыр къутамэ къыгъэлъэгъуагъэм хэт А.Т. Осмэным илъэу тхыӀӀэу зыбытыпӀэ къызыфишӀызэ, Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие унашъо ышӀыгъ:

1. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатынымкӀэ кандидатхэм яспискэу Урысые политическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шӀольыр къутамэ къыгъэлъэгъуагъэм (шӀольыр купэу N 6-м, Красногвардейскэ районымкӀэ зы мандат зилэ хэдзыпӀэ коеу N 6-м) Осмэн Альберт Теуцожь ыкӀор хэгъэкӀыжыгъэнэу.

2. Мы унашӀор гъэзетхэу «Советскэ Адыгеимрэ» «Адыгэ макъэмрэ» къащыхэутыгъэнэу.

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие и Тхьаматэу Н. А. СЭМЭГУ

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие исекретарэу Ф. З. ХЪАЦӀАЦӀ къ. Мыекъуапэ, шышъхъӀум и 13, 2015-рэ илъэс N 77/308-6

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие иунашъу

Я 5-рэ зӀлугъӀӀэгъумкӀэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутат имандат нӀкӀ кандидатхэм яспискэу Урысые политическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шӀольыр къутамэ къыгъэлъэгъуагъэм щыщ кандидатэу Былымыхъэ Иринэ Георгий ыпхъум етыгъэным ехыӀлагъ

Я 5-рэ зӀлугъӀӀэгъумкӀэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Бахъуко ДолэтыкӀо ЕрӀджыбэ ыкӀом иполномочиехэр ипӀалъэм къыпӀэу зэригъэтӀыльыжыгъэм епхыгъэу, Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие унашъо ышӀыгъ:

1. Кандидатхэм яспискэу Урысые политическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шӀольыр къутамэ къыгъэлъэгъуагъэм (шӀольыр купэу N 6-м, Красногвардейскэ районымкӀэ зы мандат зилэ хэдзыпӀэ коеу N 6-м) щыщэу я 5-рэ зӀлугъӀӀэгъумкӀэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатынымкӀэ кандидатэу Былымыхъэ Иринэ Георгий ыпхъум депутат мандат нӀкӀыр етыгъэнэу.

2. Мы унашӀор гъэзетхэу «Советскэ Адыгеимрэ» «Адыгэ макъэмрэ» къащыхэутыгъэнэу.

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие и Тхьаматэу Н. А. СЭМЭГУ

Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкӀэ и Гупчэ комиссие исекретарэу Ф. З. ХЪАЦӀАЦӀ

къ. Мыекъуапэ, шышъхъӀум и 13, 2015-рэ илъэс N 77/309-6

Тигъогухэр щынэгъончъэнхэм пай

Хыльэхэм язещэнкIэ гъогурыкIоныр щынэгъончъэным епхыгъэ Юфыгъохэм зыщатегушыIэгъэхэ межведомственнэ зэхасыгъо гъогурыкIоныр щынэгъончъэнымкIэ Къэралыгъо автоинспекцием и ГъэlorышIапIэу Адыгэ Республикэм щылэм мы мафэхэм шыкIуагъ.

Юфтхьабзэм хэлэжъагъэх ыпшъэкIэ зигугъу къэтшыгъэ ГъэlorышIапIэм ипашъэу Александр Курпас, ведомствэм экономикэ щынэгъончъэнымкIэ ыкIи къолхъэ тын-ыхыным пэшлукIогъэнымкIэ игъэlorышIапIэ икIулыкIушIэхэр, АР-м псэоплъэшлынмкIэ, транспортмкIэ, псэупIэ-коммунальнэ ыкIи гъогу хызмэтымкIэ и Министерствэ иллыкIохэр, «Адыгеяавтодор» зыфилорэм специалистхэр, джаш фэдэу хыльэзещэхэр.

Тигъогухэм атет хыльэзещэ машинэхэм япчъагъэ зэ-

рэхэхъуагъэм, ахэм гъогухэр зэрагъэфыкIохэрэм, хъугъэ-шIагъэхэм япчъагъэ зэрэхакIорэм ыкIи джыдэдэм зэрэфэбэ дэдэм къахэкIыкIэ мы гумэкIыгъом тегушылэнхъу агъэнэфагъ.

Александр Курпас къызэрилуагъэмкIэ, гумэкIыгъо шъхьалэу мыщ дэжъым къэуцурэр хыльэзещэ машинэхэм шапхъэу цылэхэр бэрэ зэраукIохэрэр, зэрэщэн фэе хыльэм къызэрэрагъэхурэр ары. Хэбзэгъуцугъэр зымыгъэцакIэхэрэм пшъэдэкIыж зэрэхыштыри агу къыгъэкIыжыгъ.

Ильэсэу тызхэтым пыкIыгъэ

мэзиблым хыльэзещэ автомобильхэм апкъ къыкIыкIэ республикэм игъогухэм хъугъэ-шIэгъэ 14 къатехъухагъ. Ахэм нэбгыри 5 ахэкIодагъ, 15-мэ шъобжхэр ахахыгъэх.

— 2015-рэ ильэсыр къызи-хъагъэм къыщегъэжъагъэу хыльэзещэ водителхэм алъэныкIокIэ административнэ юф 1780-рэ къызэлутхыгъ, ахэм ащыщэу 1726-р хыкумхэм зэхафынэу алэкIэдгъэхъагъ. Хыкумым унашъоу ышIыгъэм диштэу водители 186-мэ машинэр зэрафэнымкIэ фитыныгъэу ялэр алытхыгъ, нэбгырэ 327-мэ тазыр зэфэшъхъафхэр атетлхъагъэх, — къылуагъ ГъэlorышIапIэм ипашъэ игуадзэу Мамыекъо Казбек.

ГумэкIыгъоу къэуцухэрэм ащыщ хыльэзещэ машинэхэм арысхэм зысцагъэпсэфын фэе уахътэр гъэнэфагъэу зэрэщымытыр. Мыщ фэдэ автомобильхэм тахографхэр арытынхэ фае, ау а шапхъэр бэмэ агъэцакIэрэп. Ащ къыхэкIыкIэ рулым кIэрысхэр тхьамыкIагъохэм ахэфэх.

Зэхасыгъом хэлэжъагъэхэм ащыщхэр нэужым къэгушыла-гъэх, гумэкIыгъоу къалэтыгъэр дэгъэзыжыгъэным пае шIэгъэн фаехэм, анахъэу анаIэ зытырагъэтынэу щыт лъэныкIохэм къащыуцугъэх. ЗэкIэмэ зэдырагъаштэу къыхагъэщыгъэр зы — тигъогухэр щынэгъончъэнхэм фэшI гъогурыкIоным ишапхъэхэр зэкIэмэ агъэцэкIэнхэ фае.

(Тикорр.).

ПСАУНЫГЪ

Адыгеим щызэлукIагъэх

Урысыем апэрэу щызэхашъэгъэ форумэу шъоушыгъу узым епхыгъэ Юфыгъохэм зыщатегушыла-гъэхэр шышхьэлум и 3-м къыщыублагъэу и 12-м нэс Адыгеим шыкIуагъ.

Юфтхьабзэм хэлэжъагъэх Урысыем ирегион 12-м ялыкIохэр. Ахэр къарыкIыгъэх Москва, Хабаровскэ, Ханты-Мансийскэ, КъалмыкIым, Краснодар краим, Курганскэ ыкIи Ростов хэкухэм, нэмыкIэхми. Мурад шъхьалэу мыщ фэдэ игъэкIотыгъэ Юфтхьабзэм иагъэр шъоушыгъу уз зилэхэм яорганизациеу шъолыргхэм ащызэхашъагъэхэм азыфагу зэпхыныгъэ илыным, социальнэ партнерствэм ильэбэкIухэр шыгъэнхэр ары.

Ильэс зауэ хъугъэ тэ тиреспубликэ зыщылажэрэр шъоушыгъу уз зилэхэм яорганизациеу «Эгида» зыцIэр. Ащ ипашъэу Николай Труфановым гушылэгъу тыфэхъоу къыхэкIыгъэш, тэшIэ зэрэчаныр, мы узыр зилэхэм ягумэкIыгъохэм язэшлохын мыпшъыжъэу ыуж зэритыр. Ащ къызэрипорэмкIэ, Юфтхьабзэм къэкIоллагъэ пэпчэ зыфэягъэр хэти зыщыпсэурэ чIыплэм исхэу шъоушыгъу уз зилэхэм яшIуагъэ зэрарагъэкIышт амалэу, шыкIэу цылэхэмкIэ зэхэгущылэжынхэр, акылыгъэу зэфэхъунхэр ары. Адыгеим иреспубликэ организацие ащкIэ кIэщакIо хъугъэ.

Форумым ипрограммэ къыдильгъэтщыгъэх теоретическэ ыкIи практическэ егъэджен сыхьатхэр — тренингхэр, лекциехэр, дискуссияхэр, зэлашIэрэ эндокринологхэу Москва, Ростов-на-Дону, Краснодар къарыкIыгъэхэр зыхэлэ-

жъэгъэхэ Iэнэ хъураехэр.

Юфтхьабзэм къэкIоллагъэхэр цагъэгъозагъэх шъоушыгъу уз зилэхэм яобщественнэ организациехэр зэхашъэнхэм (ахэр бэхэм ялэхэп) епхыгъэ нормативнэ базэм, мы узыр зилэхэм цылэныгъэм идэхагъэ зэхашIэу цыф псаухэм афэдэу зэрэщыIэнхэ алъэкIыштым иамалхэм.

Николай Труфановым къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, мыщ фэдэ Юфтхьабзэххор Адыгеим щызэхашъэныр аукодьеу хъугъэп — къыдалытагъ 2012-рэ ильэсым тиреспубликэ мыщ ехыштыр проектым чIыплэ зэрэщырилагъэр, Урысыем икыблэ шъоушыгъу уз зилэу исхэм ащыщыбэ Адыгеим щызэхашъэгъэ лагерьм зэрэщылагъэхэр, республикэ общественнэ организацием мы лъэныкIомкIэ Юфтхьабзэм гъэнэфагъэ зэрилэр.

ЖАКIЗМЫКЪО Аминэт.

ТХАКIОМРЭ ЛИТЕРАТУРЭМ И ИЛЬЭСРЭ

Щылэныгъэм иIотакIу

Адыгеим итхэкIо цIэрылоу КIэрэщэ Тембот апэрэ рассказэу «Аркъ» зыфилорэр зитхыгъэр ильэс 90-рэ мэхьу.

— КIэрэщэ Тембот иапэрэ рассказэу «Аркъ» зыфилорэр 1925-рэ ильэсым къыдэкIыгъ, — къытилуагъ литературнэ музейеу Т. КIэрацэм ыцIэкIэ щытым икIулыкIу ипашъэу Юналые Заремэ. — Гушылэу «апэрэ» зыфилорэр Тембот фэгъэхыгъэу бэрэ тэгъэфедэ.

Гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иапэрэ редактор шъхьалэу щытыгъэр КIэрэщэ Тембот. ШIэныгъэ-ушэтын институтми иапэрэ директорыгъ. СССР-м и Къэралыгъо шIухафтын литературэм ыльэныкIокIэ къыфагъэшъошагъ. «Мыекъуапэ ицIыф гъэшIуагъ» зыфилорэ щытхуцIэр ащ къыфаусыгъ, N 1-р къыфагъэшъошагъ.

КIэрэщэ Тембот зыщыпсэуштыгъэ унэм къыщызэлухыгъэ музейр цыфхэм якIуапI, зэлукIэгъу гъэшIэгъонхэр щызэхашъэх. Израиль, Тыркуем, Сирием къарыкIыгъэ тильэпкъэгъухэр джырэблагъэ музейм щылагъэх.

Ильэс 90-кIэ узэкIэлэбэжымэ, «Аркъ» зыфилорэм къыщылэтыгъэ гупшысэхэм непитяуапIэ, гумэкIыгъохэр къытфахых. Къоджэ щылэкIэ-псэукIэм изэхъокIыныгъэшIухэр къырелотыкIых, ау унагъом

икIыныгъохэм ябгукIонэу фаеп. Хъулыфыгъэр ешъуагъэу унэм къехъажьы, ышъхъэ илоф зэрехъажьын ыльэкIырэп, пIэм зэрэнэсэу хэчъые, зи къышIэжырэп.

Унагъом имэхъанэ, колхозыр цыфхэмкIэ зэрэфедэр, нэмыкIэхэри КIэрэщэ Тембот рассказым IупкIэу къыщыло-тэгъагъэх. ИофшIэн зымытэгътхэу чылэм дэсхэм, ешъоным пысцагъэхэм КIэрэщэ Тембот ынэхэмкIэ непэ тIаплы тшIоигъу. ТхакIор щылэныгъэм иIотакIу, зыщыщ лъэпкъым фэусэ. Адыгабзэм изэгъэшIэн Т. КIэрацэр 1925-рэ ильэсым лъэшэу ыгъэгумэкIыштыгъ. Уеджэнэу, утхэнэу уфаемэ, непэ амалышIухэр щылэх, ау гумэкIыгъохэм япчъагъэ къыкIымычирэм фэд. ШIулъэгъу къабзэм икIэухъумэн сыдым къыщегъаажьэмэ нахышIуа? Цыфымрэ сэнэхъатымрэ. Ахэр ыкIи нэмыкIхэр КIэрэщэ Тембот къащылотыгъэх «Насыным игъогу», «Шыу закъу», «Шахъомрэ пшъэшъэ пагэмрэ», «Шапсыгъэ пшъашъ», «КукO» зыфилорэхэр итхыгъэхэм, нэмыкIхэм.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Сурэтыр музейм къыщытет-хыгъ.

МэшлогъэкIосэ къулыкIум къеты

МашIом епхыгъэ тхьамыкIагъохэр Адыгэ Республикэм къыщымыхъунхэм тегъэпсыхъагъэу, Адыгэ Республикэм и Законэу 2006-рэ ильэсым шышхьэлум и 10-м аштагъэу N 10-р зытетэу «МашIом Адыгэ Республикэм зыкыщемыгъэштэгъэным ехылагъ» зыфилорэм, Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет 2010-рэ ильэсым шэкIогъум и 29-м ышIыгъэ унашъоу N 480-р зытетэу «Уц гъугъэхэр Адыгэ Республикэм щымыгъэстыгъэнхэмкIэ шIэгъэн фаехэм яхыла-гъ» зыфилорэм адиштэу Урысыем и МЧС Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэlorышIапIэ шъхьалэ машIом зыкымыштэным тегъэпсыхъэгъэ амалхэр зэкIэ зэрехъанх, уц гъугъэхэр амыгъэстынхэм фэгъэхыгъэ уплъэкIунхэм ахэлэжъэн фае.

Организациехэм, дачэ, мыкIоммерческэ объединениехэм япашъэхэм цыфхэм агурагъэлон фае уц гъугъэхэр агъэсты зэрэмыхъуштыр, машIом зыкымыштэным иамалхэр зэрэхъан зэрэфаер. ЗыгорэкIэ уцыжъхэм машIо къакIэнагъэу залэагъукIэ, Урысыем и МЧС Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэlorышIапIэ шъхьалэрэ чIыплэ зыгъэlorышIэжынымкIэ къулы-

къухэмрэ ащкIэ макъэ арагъэлун фае.

Къалэу Мыекъуапэ имэшлогъэкIосэ къулыкIу цыфхэм агу къегъэкIыжы машIом зыкымыштэнымкIэ шапхъэу цылэхэр къыдалытэн зэрэфаер. Ахэм машIо амышлынэу, игъом яхаплэхэм къапэлүл чIыплэхэм уцхэр ашаупкIэнэу арало, машIом зыкымыштэнымкIэ шапхъэу цылэхэр зыукъохэрэм административнэ пшъэдэкIыж зэрарагъэхыштыр агу къагъэкIыжы.

МашIом зыкышIагъэу зышъулэгъукIэ, псынIэу телефонэу 01-мкIэ макъэ яжъугъэу. Iэпылэгъур къэсыфэ цыфхэм ягъэкощынкIэ ыкIи машIом игъэкIосэжыныкIэ шъуфэлъэкIыштыр зэкIэ шъушIэ.

МашIом зыщыухъумэгъэным епхыгъэу упчIэу шъуилэхэмкIэ Урысыем и МЧС Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэlorышIапIэ шъхьалэ ителетонэу **56-80-78-мкIэ** е Къыблэ шъолыргупчэм (къалэу Ростов-на-Дону) ицыхъэшIэгъу телефонэу **8-863-240-66-10-мкIэ** зафэжъугъэзэн шъульэкIышт.

Къалэу Мыекъуапэ мэшлогъэкIосэнымкIэ икIэралыгъо инспекторэу С. С. ДАВЫДОВ

Мэфэ жъоркъхэр къягоуагъ

Нэшэ-хьырбыдзхэм ялұхыжын республикэм ыкIэм щыфэкIо. Илъэс къэс мы культурэхэр зышIэхэрэм япчъагъэ хэхьо. ГушыIэм пачэ, гъэрэкIо гектар 973-мэ ащашIэгъагъэмэ, мыгъэ а пчъагъэр гектар 1195-м нагъэ-сыгъ. Шышхъэлум и 14-м ехъулIэу аужырэ гектархэр аугъоижьых.

АР-м мэкъу-мэщымкIэ и Министертвэ къызэрэщыталау-гъэмкIэ, гъэрэкIо республикэм нэшэ-хьырбыдзэу къыщырахы-гъэм елытыгъэмэ, мыгъэ зэхапшэу пчъагъэр нахъ макI. ГурытымкIэ зы гектарым центнер 35-рэ къырахымэ, 2014-рэ илъэсым центнер 64-рэ къытыщтыгъэ. Мы мафэм ехъулIэу нашэу ыкIи хьырбыдзэу пстэумкIи тонн 4181-рэ къарахыгъ, гъэрэкIо елытыгъэмэ, ар тонн 2134-кIэ нахъ макI. Ащ ушхъагъу фэхъугъэр зы — ом изытет ахэм къягоуагъ. Тхьамэфитшым къыкIоцI фабер градус 35-м нэсэу къыхэкIыщтыгъэ, оцхъэщыгъэп. Къырамыхыжыгъэу, тыгъэм хыстыхъагъэу бэ къыхэкIыгъэри.

Анахъэу нашэр ыкIи хьырбыдзыр зыщашIэрэр Шэуджэн районыр ары. Районым мэкъу-мэщымкIэ игъэлорышIапIэ иагроном шхъалэу ГутIэ Мурат къызэрэтилуагъэмкIэ, мыгъэ мы культурэхэм гектар 1187-рэ арагъэубытыгъагъ. ГъэрэкIо елытыгъэмэ, ар гектари 190-кIэ нахъыб. БлэкIыгъэ илъэсхэм афэдэу ахэр анахъэу зыщашIагъэр ХъатыгъужьыкIое ыкIи Хъакурынэхъэблэ къоджэ псэупIэхэм къащызэлуахыгъэ

мэкъумэщышIэ фермер хьыз-мэтшIапIэ цыкIухэр ары. Охътэ лые зэрямыIэм къыхэкIэу, нашэхэр ыкIи хьырбыдзхэр къызэрэкIахыгъэм тетэу щэ-

Беданэкъо Хьымэр.

фын-щэжыным пылхъэу губгъом къекIуапIэхэрэм жъугъэу аращэ. Лэжыгъэм илұхыжын зауIлэм уасэр соми 10-м нэсыщтыгъэмэ, джы соми 4-м нэс къелыхыгъ. Бэу зы-

щэфыхэрэм етIани къафыщакIэ.

Хъакурынэхъаблэ щыщ Беданэкъо Хьымэр игубгъо дэж хьырбыдз щыщэу тыкIэрыхъагъ, гушыIэгъу тыфэхъугъ.

Ащ къызэрилуагъэмкIэ, мы илъэсым хьырбыдз гектарищ ышIагъ, ау лэжыгъэу хыхыжырэм ыгъэразэрэп. Гъэбэжъу къырихыным пачэ къытефэрэр экIэ ыгъэцэкIагъ, чылэпхъэ лъэпкъышIу ыгъэфедатгъэр, щэгъогогъо апкIагъ, зэрифэшъуашэу ешIушIагъэх, ау зэрэщыгугъыщтыгъэхэу къычIэ-кIыгъэп.

— Илъэсищ хъугъэ хьырбыдз тиунагъокIэ зытшIэрэр, — къытфелуатэ Хьымэр. — Мыгъэ ом изытет иягъэ къытигъэкIыгъ, хьырбыдзым ихэхогъум оцхъэ къызэремышхыгъэм, тыгъэр лъэшыщэу къызэрэпсыгъэм ыгъэкIодыгъ. Мэфэ 15-кIэ узэкIэлэбэжымы ащ иугъоижьын тыфежъагъ. IофшIэнэу пылхъэр экIэ тиунагъокIэ тэгъэцэкIэ, сыда Iомэ ыпкIэ хэлъэу IэпыIэгъу къызыфэбгъэхъунхэ зыхъукIэ, хэп-

тIэкIуи тилагъ, ау ащи уигъэрэзэнэу щытэп.

Мы культурэхэм якъэгъэ-кIын халхъэгъэ ахъщэм зыкыгъэшъыпкъэжыныр мыгъэ кIын къащыхъугъ, сыда Iомэ чылапхъэм ыуасэ имызакъоу ар зэрэблэжыщтым ахъщэ-шхо пэкIуадэ. АгъэпкIагъэхэм, лэжыгъэр зыугъоижьырэ цыфхэм зы мафэм сомэ миным ехъу аратыгъ.

Кошхъэблэ районым мы илъэсым нэшэ-хьырбыдз гектар 39,7-рэ щашIагъ. Районым мэкъу-мэщымкIэ игъэлорышIапIэ ипачэу Сэмэгу Заур къызэрэтилуагъэмкIэ, мыгъэ апэрэу мэкъумэщ фермер хьыз-мэтшIапIэхэм культурэ зэфэшхъафхэр ашIагъэх. Нэшэ-хьырбыдзхэм анэмыкIэу, хэтэрыкI гектар 21-рэ, картоф гектар 20 алэжыгъ.

— Нэшэ-хьырбыдзхэм лэжыгъэу къатыгъэм уигъэрэ-зэнэу щытэп. ЯтэплэкIэ ахэр дэхагъэх, ау хьырбыдзхэми нашэхэми къапыкIэнэу къызырегъажьэм, джыри цыкIухэу шIуцIэ хъухэу аублагъ. Мы культурэхэр зышIагъэхэм ялэкI къагъэнагъэп, къатэфэрэр экIэ ашIагъ, ау ом изытет пэрыохъушхо къафэхъугъ.

Мэкъумэщ фермер хьыз-мэтшIапIэхэм ащыщэу Фэдз къоджэ псэупIэмкIэ Теунэ Къэсэй нэшэ-хьырбыдз гектар 15 мыгъэ илагъ, Блащэпсынэ къоджэ псэупIэмкIэ мы культурэхэр къэзыгъэкIыгъэр Щыщэ Махъмуд, ащ гектари 4-м ехъу ышIагъ, Кошхъэблэ къоджэ псэупIэмкIэ Налчык Фатимэ гектари 5, КIэмэщ Мурадинэ гектари 10-м Iахъэу алэжыгъ. Ащ нэмыкIэу, унэе хьызмэтшIапIэхэр зилэхэми мы илъэсым нэшэ-хьырбыдзхэр ашIагъэх.

Сэмэгу Мусэ илъэс пчъагъэрэ якъуаджэ дэт колхозым шылэжъагъ. Джы унэм итысхъажыгъ, ау зыми фэмыгъэ-загъэу емысгъэ хульфыгъэм чIыгулэжыным зыритыжы-нэу ыгу къэкIыгъ. ЯунагъокIэ къатэфэжыгъэ чIыгу Iахьым илъэс экIэлъыкIуитIум хьырбыдз щешIэ. Тхьамэфитшэу хъугъэу илэжыгъэ еугъоижьы, ау ащ къытырэм зэримыгъэразэрэм, блэкIыгъэ илъэсым нахъи зэхапшэу ар зэрэнахъ макIэр къытилуагъ. Хьырбыдз хъэсэ Iупэм Iутэу соми 6 — 7-кIэ къыгъэкIыгъэ культурэр ещэ.

Хьырбыдзымрэ нашэмрэ мыгъэ мыбэгъуагъэхэми, республикэм ичIыгулэжыхэм агу агъэкIодырэп, нахъышIум щэгъухыгъ.

ПИАТИКЪО Анет.

Сурэтхэр Iэшынэ Асплан тырихыгъэх.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ТЕУЦОЖЬ ЦЫГЪО КЪЫЗЫХЪУГЪЭР ИЛЪЭСИ 160-рэ МЭХЪУ

Теуцожь Цыгъо зэрэ-
уаколор я XX-рэ лъэш-
гъум ия 30-рэ илъэсхэм
ыкӀэхэм къэралыгъо
лоф хъугъэу, иусэхэр
атхыхэу, гъэзэтхэм къа-
хаутыхэу, тхылъ шы-
гъэхэу адыгабзэкӀи,
урысыбзэкӀи мызэу, мы-
тлоу къыдагъэкӀыгъэх
ежъ авторыр щыӀзэ.
ЗыщымыӀэжъ ужыми
Мыекъуани, Краснода-
ри, Москви ятхылъ те-
дзӀлэхэм Теуцожь Цы-
гъо итхылъхэр пчъа-
гъэр къащыдэкӀыгъэх.

УсэклӀошхом игъашӀэ лъэкӀуатэ

Ау, гухэкӀ нахъ мышӀэми,
иусэхэм ащыщхэр джы къыз-
нэсыгъэми къыхамыутыгъэхэу
къынагъэхэу щыӀэх. Усаколор
къызыхъугъэр илъэси 125-рэ
зэрэхъугъэм ехъулӀэу «Насып
лахъ» зыфилоэр бзитлукӀэ —
адыгабзэрэ урысыбзэрэкӀэ зэ-
дыдэтхэу — 1980-рэ илъэсым
къызыдэкӀым, усаколор иусэ-
хэм ащыщхэр ащ дэмыхъа-
гъэхэу джыри къызэрэнагъэ-
хэм игухэкӀи титхыгъэхэм ащы-
хедгъэунафыкӀыгъагъ. Нэужым
юбилейнэ тхылъ къыдэкӀым
зыхъукӀэ, усаколор иусэхэу зы-
кӀи къыхамыутыгъэхэу архи-
вым хэлъхэр ащ дагъэхъанхэу
зэдэтштэгъагъ, ау... Уахътэр
зэокӀыгъ, екӀоплакӀэхэм зэхъо-
кӀыныгъэхэр афэхъугъэх — хэ-
мыутыгъагъэхэр тхылъым апэ-
рзу дагъэхъанхэр хэгъэкӀи, ыпэ-
кӀэ къыдэкӀыгъэгъэ тхылъхэм
къащыхаутыгъэгъэ усэхэри пэ-
ко-нако рашхыгъагъэхэу, ащы-
хэри дахыпагъэхэу, пщыналъэу
«Пщы-оркъ заом» ипэубли,
иапэрэ пычыгъоу Къунчыкыкы-
пщымафэ къызыщигъэнэфэнэу
зыщыригъагъэрэми сатырэ 17-
хэр ахэгъэзыгъэхэу къыдагъэ-
хъагъ. ТхъэмкӀэ шыкур, ятэжъ,
усэклӀошхор къызыхъугъэр илъэ-
си 160-рэ зэрэхъурэм ипэ-
гъокӀэу ипхъорэлъфэу Ӏэшынэ
Юныс Нухъэ ыкӀом, Красно-
дар дэт «Институт экономи-
ки и управления в медицине
и социальной сфере» зыфи-
лоэрэм иректор, ежъ иунэгъо
мылъэкӀу, Теуцожь Цыгъо
иусэхэмрэ ипщыналъэхэмрэ
зыпкӀэ игъэуцожыгъэхэу къы-
дигъэкӀыжыгъэх.

Теуцожь Цыгъо ыцӀэ къы-
зэрэпалоу «Пщы-оркъ зау»,
«Мафэкоу Урысбий» зыфилоэр
поэмэхэр, иусэ пчъагъэхэр
одыджыным фэдэу жъгыжъ-
гъыжъгъэу гум къызэлъытеох.
Ахэр еджэн программэхэм
ахэтых, хэтрэ адыгэ тхылъ-
еджи игупшысэ, ишӀэныгъэ,
изэхэшылкӀ щыщ шыпкӀэ хъу-
гъэх. Хъау, адыгэхэм язакӀоп,
«гум къыпкырыкӀырэр гум
лӀэлэсы» алауагъ. Гупшысэ куу
зыпкырылӀ псэлъэ лъэшхэу
усэклӀошхом ышыгъэхэр шӀу
зыгу илӀ пстэуми алыӀэлэсыгъ,
зэрэпсаоу тыхэгъэгъушхо иху-
дожественнэ хъарзынэщ зы
лахышлоу хэуцауагъ. Духовнэ
кӀуачӀэу Теуцожь Цыгъо ипо-
эзие пкырылӀыр гъунэнчъ,
пӀуныгъэ мэхъанэшхори зэ-
шӀуехы.

Поэтическэ талантэу Теу-
цожь Цыгъо пкырылӀыр па-
сэу къэнэфагъ. НыбжыкӀэ
дэдзэ усэхэр зэхилъхъэхэу,
орэдышъохэри къафыхиххэу,
шыкӀлӀпщынэм деозэ орэдыр
къыдилоу регъажъэ. Щти,
къызэкӀакӀуи имыӀэу орэдыр
зэхилъхъэу, къылоу, шъхафит-
ныгъэ гугъэ-гупшысэхэм ячы-
лӀпхъацэ цыфхэм ахиутэу,
ялӀэкӀ зыдаригъэшӀэжъэу,
ягукӀуачӀэ къыӀэтэу усаколор
ипсалъэ кӀелъыкӀы, лӀэкъло-
гъухэм тэджэпс афэхъу. Дунэе
шӀункӀэу усаколор къызэхъу-
хъагъэм, зыхэтым ежъ ышъхъэ-
кӀи, адрэ лӀэкъло жъугъэхэ-
ми хъазабзэу щачӀэчырэр,
ящыгъын шъой-цыяломи, цы-
фыгъэ шӀпхъэ ин зэрэхъ-
лӀыр, ягукъэбзагъэ, ялӀыблэ-
нагъэ, пщы-оркъхэм яжъалы-
мыгъэ, щыӀэныгъэм илъэныкы-
пстэури а усэхэм къащыре-
ло-тыкӀы. Социальнэ къат зэфэ-
шъхафэу адыгэ обществэм
хэтхэр, ахэм азыфагу зэмы-
зэгъыныгъэу илӀыр къыре-
гъӀэпгъукӀышъ, иусэхэмкӀэ Цы-
гъо еумысы зэфэнчъагъэр.
Иапэрэ творческэ лӀэбэкъу-
хэм къащегъэжъагъэу идейнэ
позицие пытэ зыдиӀыгъэу Цыгъо
иусэхэр зэхельхъэх. Ащ ишы-
хъахы лӀэкъло жъугъэхэм,
ахэм къахэкӀыгъэ народнэ
лӀыхъужъхэм яцыфыгъэ дахэ,
япсэемыблӀэжыныгъэ къы-
зыщигъэпгъагъэхэу, шъхафит-
ныгъэ банэу ахэм ашӀыхэ-
рэм, теклоныгъэу ащ къащыда-
хырэм ащыгушукӀысэ, иныб-
жыкӀэгъум усэ пчъагъ Цыгъо
зэхилъхъагъэхэр: «**Бзыкы-
зоом иорэд**», «**Мафэ-
коу Урысбий**», «**Пщы-оркъ
зоом иорэд**» ыкӀи ахэм анэ-
мыкӀхэр.

Ипоэтическэ лофшӀэнкӀэ идей-
нэ шапхъэу Цыгъо илагъэр
лупкӀэм илупкӀэжъэу къыщенафэ
философскэ гупшысэхэр зы-
пкырылӀ жэрыӀоу рассказэу
«**Баимрэ усаколор**» зыфи-
лоэрэм. Жэбзэ чанэу усаколор
лупӀым щыщынэщтыгъэ игъу-
нэгъу баир. Арыти, усаколор
логъу-уцогъу ышӀымэ, нахъ пэ-
благъэу зыфишӀымэ, а щына-
гъор зышъхъарищыным щы-
гъугъэу, адыгэмэ зэралоу, «пхъэм
зыригъэхыи, псым зыригъэ-
хыи», зыр мыхъумэ, адрэмкӀэ
ыгъэхъуным кӀэнэцӀэу, баир
усаколор дэжъ зауэрэ кӀуагъэ.
Ау баим зи къыдэхъугъэп,
къыдэхъуни ыльӀэкӀыштыгъэп.

Сыда плӀмэ баимрэ тхъамы-
кӀэмрэ зэгъогъогъунхэ алыӀэкӀы-
сэхэм. Арыба «**Титло тызэгъо-
гогъоп!**» усаколор нэиутэу
зыкӀырилорэр гъунэгъу баим.
Джары идейнэ-художественнэ
куцӀэу усэ-лотэжыым илӀэр. Джа
щыӀэныгъэ шыпкыагъэр Теу-
цожь Цыгъо ихудожественнэ
творческэ шапхъэу сыдигъокӀи
щытыгъ.

ЗэкӀэмкӀи илъэси 5 ныӀп
Цыгъо адыгэ литературэм ихэ-
хъоныгъэ лофхэм зэрэхэлэ-
жъагъэр. Цыгъо игение фоль-
клорым лӀэкӀи щигъотыгъэу
щыӀэкӀакӀэм къыхахыи, ащ
ишӀуагъэкӀэ усаколор италант
зыкыгъэнэфэнэным иамап
ыгъотыгъ ыкӀи ижырэ жэрыӀо
усэклӀэ-шылкӀэм зыкыхылӀтыкӀи,
лъагъэу зыдилӀэтыгъ. Поэмэхэу
«Мафэкоу Урысбий», «Пщы-
оркъ зау» зыфилохэрэр, щӀэ
хэмылӀэу, адыгэ поэтическэ
псалъэм ианыхъ гъэхъэгъэ-
шхохэм ащыщ хъугъэх.

Поэмэр хэутыным фигъэ-
хъазыри, гъэзэтэу «Социали-
стическэ Адыгеим» рити, тха-
клӀхэм алитфонд икурортэу
Гагрэ дэтым зыщигъэпсэфы-
нэу Теуцожь Цыгъо чъэпыогъум
и 5-м кӀуагъэ. Поэтым кӀы-
гъунэу, къылохэрэр ытхынэу
Меркицкэ Рэщыдэ дагъэкӀуагъ.
Мэфэ зауӀэ шӀэ къэс къэбар-
хэр гъэзетым Рэщыдэ къы-
гъэхъыштыгъэх, къыхаутышты-
гъэх. Цыгъо зыдэкӀуагъэр, ыльэ-
гъугъэхэр, ахэр зэрэзэхышӀа-
гъэхэр, имэфэ зыгъэпсэфы-
гъохэр зэригъаглохэрэр за-
меткэхэм къаӀуатэх. Ахэми
гъэшӀэгъоныгъэ гъэнэфагъэ
ахэлъ, ахэр усаколор ибиогра-
фическэ фактых. Ау а замет-
кэхэм уасэу ялӀэ джыри нахъ
лъэш зышӀыхэрэр усаколор им-
провизированнэ усэ пчъагъэ-
хэр ахэм зэрэхэтхэр ары.
Итхылъыбэу илъэс зэфэ-
шъхафхэм къыдэкӀыгъэхэм а
усэхэр къащыхаутыгъэхэп. Псы
къызэрэкӀэчырэр псынэкӀэ-
чымыкӀэ зэрэмыкыным, ар ежъ
инэшанэу зэрэщытым фэд Цы-
гъо псалъэу къышӀыгъэхэр;
къылоэр ритмическэ шӀпхъэ
гъэнэфагъэм илъэу, рифмэхэр
илӀэхэу зэгъэзэфагъэу хъушты-
гъэ, поэтическэ усэу зыри-
щыштыгъэ. Арыба зэкӀэми
зэлъашӀэрэ усэхэу «Сижы-
шъхъэм сыжъудэбэкъон», «Дэ-
кӀо кӀалэмэ афэсӀуагъэр», «На-
сып» ыкӀи ахэм анэмыкӀхэри
къызэрэхъугъэхэр.

Меркицкэм къызэритхэу,
Цыгъо «зыгъэпсэфын закъом
зыримытэу, нахъыбэрэмкӀэ
Родинэм лоф зэрэфишӀэщтым
пылӀ. Гъолыжыгъэми, ланэм
лусыми зы лофыгъо горэм емы-
гупшысэу уахътэ блигъэкӀырэр»
(Гъэз. «Соц.Адыгей», 1938,
октябрэм и 20). «Голубое озе-
ро» зыфилоу экскурсие зы-
дащагъэхэр лъэшэу ымыгъэ-
шӀэгъон ыльӀэкӀыгъэп Цыгъо:
хыкӀумэр бгы лъэгэ кӀыӀум
тет, зы псылъакъуи къыхэ-
лъадэрэп. Къажьорэм фэдэу,
къуркъуркъу ригъалоу ежъ
псыхъураем къыкӀэчыи. Псы-
лъакъоу къыхэчырэм тӀуакӀэм
лӀэмыджэу телъыр ыкӀутагъ.
МашӀор нахъ лъэш хъу къэс
нахъ фабэ зэрэхъоу, ыгъэшӀа-
гъорэм хахъуи, хахъозэ игу-
рышӀэ-гупшысэхэр къырифы-
жъэхыи, ыӀупшӀэхэр хъублаблэу,
псылъакъом ипсычъэ макъэ
дырегъаштэ плӀнэу къырища-
жыи, чыӀлӀэр зыфэдэри, Псы-
хъураем инэшанэхэри гушӀыӀэ-
кӀэ сурэт къышӀыгъэх, пейзаж
лирическэ усэ гъэшӀэгъон а
охътэ кӀэкӀым къэхъугъ.

Хэку гъэзэтэу «Социали-
стическэ Адыгеим» ипэрыт ста-
тьяу «Ашугхэмрэ тхэн езы-
гъэжъэгъаглохэмрэ икӀоу лоф
зэрэдэтшӀэн» зыфилоу тыгъэ-
гъазэм и 24-м, 1938-рэ илъэ-
сым къыхиутыгъэм адыгэ ли-
тературэм ихэхъоныгъэкӀэ мэ-
хъэнэ гъэнэфагъэ зылӀэ лофы-
гъохэр къыщелӀэтых. Ар хэку
исполкомым и Президиум ты-
гъэгъазэм и 20-м 1938-рэ илъэ-
сым унашъоу ышыгъэм къы-
пкыӀэрэкӀы. Ащ хигъэунэ-
фыкӀыштыгъэ Теуцожь Цыгъо
итворческэ лофшӀэн амалхэр
нахъышлоу зехъэгъэнхэм пае
тхакӀохэм я Союз и Адыгэ
хэку отделение сметэу фи-
гъэуцугъэм шъхафэу сомэ мин
30 фыхигъахъоу, Цыгъо къы-
лорэр ытхынэу тхэкӀо гъэ-
нэфагъэ епхыгъэным илоф
1939-рэ илъэсым къыклоцӀ зэ-
шӀохыгъэн фаеу. Джащ тетэу
Цыгъо лоф дишӀэнэу, къылохэрэр
ытхэу игъусэнэу Кэстэнэ Дми-
трий агъагло. Ежъ усаколор
зэриӀуагъэу, «гушӀыӀэу къэзгъо-
тырэр зытхын нэмыӀэкӀэ сшӀо-
кӀодыжъэу» зыщытыгъэр къы-
зэринэкӀи, щыӀэныгъэр куоу,
игъэкӀотыгъэу, лупкӀэу, джэ-
мэкъэ лъэш хӀэӀуӀэу, зым зыр
кӀэлъыкӀоу усэхэр къыхиуты-
хэу ригъэжъагъ, пщынэлъэшхоу
«Пщы-оркъ заор» Ӏэтэшъхъэу-

лӀэжъэу ышыгъэ 1939-рэ илъэ-
сым. Усаколор итворчествэ,
зэрэпсаоу адыгэ литературэм
уасэу хэгъэгум къафишӀырэм
ишыхъатэу ЛӀэжъэкӀо Быракъ
Плъыжыым иорден къыратыгъ.

Орденыр къыратыжынынэу
Москва защэм, зым нахыи
адрэр нахъ шӀэгъожъэу мэфӀи
8-м къыклоцӀ усаколор бз къы-
лӀэжъугъэр. Ыужым «Сигъа-
шӀэм икӀэуым» зэфилорэ усэм
къышилоцт поэтым:

**Краим сагъаглошъы
сищыпэлъэгъу,
Москва сагъаглои,
КъэспӀэжъугъэр
згъэшӀэгъэ пстэумэ ауас.**

Джа ыгъэшӀэгъогъэ пстэу
пӀпчъ ежъ поэтым изэхашӀэ-
рэ ижабзэрэкӀэ штэжыгъэ-
хэу къэхъугъэх усэхэу «Си-
жышъхъэм сыжъудэбэкъон»,
«Кремль», «Насып» зыфи-
лохэрэр. Цыгъо Москва къы-
зэрэщыпӀэгъокӀыгъэхэм, ащ
къыщилӀэжъугъэхэм, орденыр
къызэрэратыгъэ-къызэрэли-
хыгъэм яхыӀлӀэгъэ репортажэу
хэку гъэзетым къыхиутыгъэм
Цыгъо къыложыгъэу мырӀуцтэу
къыщетхы:

«Сэри сахэтэу орденхэр
къызэрэтыштхэмкӀэ унэ шъхаф
горэм тыхъэхи, столышхоу щы-
тым зэфэдэкӀэ тыкъетӀысэ-
кыгъэх. ЖэкӀэ цыклоу тетыр
осым фэдэу фыжыбзэу, нэ-
гушӀо дэдэу Калининыр къы-
члахыи, шӀуфэс къытихыгъ.
Сызыхъагъэу слӀэгъухэрэр
пкӀыхъапӀэхэмэ, нэфапӀэхэмэ
сымышӀэу сэгъэшӀагъошъ,
сэгъэшӀагъо. ЕтӀани ренэу сы-
зэгупшысэрэр орденыр Кали-
ниным къыситын хъумэ къы-
зэрэлысхышт ӀэпӀэныкӀор ары.
Къызэритыхэрэмэ сяплъышъ,
сэмэгумкӀэ къылахыи, джа-
бгъумкӀэ ыӀапэ аубыты. Ау сэ
ащ фэдэу сшыгъэп. Джа-
бгъумкӀэ апэрэпшӀэ къыӀысхи,
сэмэгӀлэм псынӀкӀэу къесты-
жыи, сиджабгъукӀэ пытэу ыӀа-
пэ сыубытыжыгъэ ыкӀи къы-
ситыгъэ наградэшхом блэ-
кӀэу, сэри инэу сызэрэгъушӀоу,
сыгу игушӀогъошхо иорэд
къыфэсӀуагъ. КъэпӀотэн хъу-
мэ, а сыхъатым, а мафэхэм
сыгу гушӀогъошхоу щышӀагъэр
кӀыхъашӀэу хъушт. А гушӀогъо-
шхор сэ къысфэзыхыгъэр
лӀэкпкыр арышъ, ахэми инэу
сафэрэзэу сисӀалам аӀорэкӀ...»

ЗыӀуӀлэхэу, зэхыхъэхэу, хъу-

ЛЪЭГЪО НЭФ

2015-р — ЛИТЕРАТУРЭМ И ИЛЪЭС

Титхаклохæу шышхъæлум къæхъугъæхæр

*Адыгэ тхыгъæ литературæр зыщылæр, шхъафитæу, за-
фæу зылажъæрæр илъэс 81-рæ хъугъæ. Ащ елпытыгъæу (ар
ныбжыккæу бæрæ тæлом), лæшлæгъу ныбжыым зæрæфиузæн-
кыгъæм гу зылыуегъатæ. Тильæпкъ жæрыл творчествæ ибаигъæ-
лæшыгъæ, урыс классическæ литературæм ишапхъæхæр пълæ-
плæхæу ыккæ цысæтхыплæу зæрæхъугъæм яшлæуагъæккæ, тили-
тературæ ежъ игъогу гъæнæфагъæ кыгъотын, рыккæн ыккæ
зиушхун амал рагъæгъотыгъ. Адыгэ литературæр зыщылæм
кышчыублагъæу поэзиæмккæ, прозæмккæ, драматургиæмккæ ыккæ
литературнæ критикæмккæ лъæбæккæ инхæр ышлыгъæх.*

*Нæпæ лъæпкъ гупшысæм хахъо фзышлыгъæхæу, литературæм
зилахъышхо хæлæ титхаклохæу шышхъæлум къæхъугъæхæм ацлæ
ыккæ яшлæуагъæ ккæлæу къæплоныр яфæшъуаш.*

Клæрæцæ Тембот

**Клæрæцæ Тембот Мыхъамæт
ыккæор шышхъæлум и 16-м,
1902-рæ илъэсæм къуаджæу
Кошхъаблæ кышчыхъугъ.** Ятæ

ихъатырккæ Тембот пасæу гъæ-
сæныгъæ-шлæныгъæм игъогу те-
уцон ылъæккыгъ. Юманкъулæм
имедрысæу Хъатыгъужыккæуае
дæтыгъæм 1910 — 1913-м члæ-
хы, щеджагъ, кыуыхыгъ. Ащ
пыдзагъæу Уфа дæтыгъæ медрыс-
сæу «Галия» члæхъагъ, ау апæрæ
дунæе империалистическæ заор
кызежъæм, еджæплæр кымы-
ухæу 1914-рæ илъэсæм хæкум
къæккæжыгъ. 1915 — 1917-рæ
илъэсхæм Тембот лфæтабгæу
Дондуковскæм дæт тучаным лф
щишлагъ, ащ ыуыжым Екатери-
нодар дæтыгъæ реальнæ учи-
лищым илъэситлæ щеджагъ, ащ
педзæжышъ, ятлонæрæ лъæгæплæр
зилæ еджæплæр мы сæнæхъатым-
ккæ къеухы. 1921-рæ илъэсæм
Краснодар политехинститутым

члæхъæ ыккæ ащ даккæу Адыгæ
хæкум исполкомым архивари-
ус лæнатлæри дехы.

1923-рæ илъэсæм РКП(б)-м
Адыгæ хæкумккæ изæхæцкæлæ
бюро изæдзæккæлæу лф ешлæ,
гъæзетæу «Адыгæ макъ» зыфи-
лорæм иккæдæгъæккæ хæлажъæ.
1924-рæ илъэсæм Клæрæцæ Тем-
бот Народно хъызмæтым и
Институтæу Москва дæтым
еджæккæ агъæккæ, 1929-рæ илъэ-
сæм къеухы. Адыгæ хæкум гъæ-
зетым иредæкторæу, тхылъ тедзæ-
плæм ипæцæу, бзæм, литера-
турæм, тарихъым язæгъæшлæн
апыл институтым илæшхъæ-
тетæу, Краснодар дæт клæлæ-
егъæджæ институтым идоцен-
тæу лф ышлагъ.

1925-рæ илъэсæм иапæрæ
рассказæу «Аркъ» зыфилорæр
тхылъ шхъафæу кыдæгъæккæ.
Нахъ гупшысæ инхæр кызышчы-
зæлуихытхæ произведение ин

ытхын гухæлæ ешлæ. «Щамбул»
зыфилорæ ромæным иапæрæ пы-
чыгъо урысыбзæккæ 1932-м кы-
дæккæ, 1934-м ар дæдæр ады-
гæбзæккæ кыхæуы. 1934-рæ
илъэсæм рассказхæр зыдæт
тхылъæу «Мæщыккæ ишхъæккæ»
кыдæгъæккæ. Ромæнæу «Щам-
бул» етлупщыгъæу лф дешлæ,
цæу зæхæтæу 1940-рæ илъэсæм
кыдæккæ. Ыужырæ илъэсхæм
джыри ромæным лфыбæ дешлæ,
хæгъæхъонхæри, зæхъоккæныгъæ-
хæри илæу, ромæным нæмыккæицæ
фæшлыгъæу, «Насыпым игъогу»
ылф 1947-рæ илъэсæм кыдæ-
ккæ. 1948-м Клæрæцæ Тембот
мы ромæным пæе СССР-м и
Къæралыгъо шлухъафтын кы-
фагъæшъошагъ.

Адыгæ прозæм иапæрæ лъæп-
сæхæцæу Клæрæцæ Тембот илъэс
60 лæпæ-цыпæм литературæм

хъалæлæу шылæжъагъ. Иромæн-
хæр, иповестхæр, иновеллæ-
хæр тхылъ зырызхæу я 60 —
90-рæ илъэсхæм кыдæккæныгъæх,
джащ фæдæу тхаккæм ихæшыпы-
ккæныгъæ тхыгъæхæр тхылъитлæ хъу-
хæу 1964 — 1985-рæ илъэсхæм
урысыбзæккæ Мыекъуапæ кы-
щыдæккæныгъæх. 1987 — 1989-рæ
илъэсхæм тхылъицæу, тхаккæм
ыныбжъ илъэси 100 зыщыхъу-
гъæм (2002) ехъулæу, Адыгæ
тхылъ тедзæплæм адыгæбзæккæ
ыккæ урысыбзæккæ кышчыдæ-
ккæныгъæх.

Клæрæцæ Тембот ихудожест-
веннæ тхылъхæр зæккæ адыгæ
лъæпкъым ыгу, ышъо, ыпсæ те-
шыккæныгъæх; ахæм адыгæр зы-
фæдæр уагъашлæ, шæн-хабзæхæр,
гъæпсыккæ-шылккæхæр ыккæ со-
ветскæ лъæхъан цылаккæр зы-
фæдагъæр куоу къащыгъæлæ-
гъуагъ; лъæпкъ шлæныгъæ бай
ахæгошагъ, ар ежъ тхæккæшхом
гъæсæныгъæ-шлæныгъæ ыккæ тхæккæ
лæпæлæсагъæу лæккæлæным шы-
хъа-тышлæ фæхъу. 1934-рæ илъэ-
сæм кышчыгъæжъагъæу Клæрæцæ
Тембот СССР-м итхаккæхæм я
Союз хæтыгъ. Илитературнæ
лфшлагъæхæм япæсыгъæ къæра-
лыгъо тынхæу Лениным, Ок-
тябрьскæ революциæм ыккæ
Лæжъæккæ Быракъ Плъыжыым
яорденхæр, медальхæр кыра-
пæсыгъæх.

Къалæу Мыекъуапæ, ежъ тха-
ккæр зыщыпсæугъæ унæ дæдæм,
Клæрæцæ Тембот илитературнæ
музей зыщымылæжъ уж кы-
шчызæлуахыгъæу лф ешлæ. Иадыгæ
лъæпкъ гухъæлæжъыгъæ ин
кышчыгъæнагъ, адыгæ гушылæм
ыккæуачлæ илъэшыгъæ имызаккæу,
адыгæ гупшысæр зæрæхъалæмæ-
тыр ипроизведениæхæмккæ кы-
ушыхъатыгъ.

Бахъуккæ Ерæджыб

Я 60-рæ илъэсхæм адыгæ ли-
тературæм кыхæхъæгъæ клæчæ-
ккæхæм ащышчы Бахъуккæ Ерæ-
джыбæ ыккæ Къумплыл Къадыр-
бæц.

**Бахъуккæ Ерæджыбæ Пшы-
мафæ ыккæор Красногвардейскæ
районым ит къуаджæу Джам-
бæчыæ шышхъæлум и 20-м,
1922-рæ илъэсæм кышчыхъугъ.**

1940-рæ илъэсæм Адыгæ клæ-
лæгъæджæ техникумыр кыуухы,
ккæлæгъæджæу лф ышлæзæ, зæо-
шор къæжъагъ. 1941 — 1943-рæ
илъэсхæм заом хæтыгъ, улæгъæ

хылъæхæр тешагъæхæу, Щытхъум
иорден, медальхæр илæхæу хæ-
кум къæгъæзæжъы. Зæо ужым
апшъæрæ филологическæ шлæны-
гъæ зæригъæгъоти, хæкум иеджæплæ
зæфæшхъафхæм клæлæгъæджæу,
директорæу илъэсыбæрæ лф
ащишлагъ. Ауужырæ лъæхъаным
Джамбæчыæ гурыт еджæплæм ады-
гæбзæмрæ литературæмрæккæ иккæ-
лæгъæджæу, ипæцæ игуадзæу лф
ышлагъ (пенсиæм оккæфæ). Эт-
нографическæ музей бай зæ-
хицагъ, лфышхо дишлæу лъæпкъ
шлæныгъæр Ерæджыбæ ылæжъыгъ.

Къумплыл Къадырбæц

Лирик шъабæу, зæчый дахæккæ
Тхъæр кызытæгъагъæу Къумплыл
Къадырбæц илъэс 30-м ехъум
адыгæ художественнæ псалъæр
ылæжъыгъ ыккæ ыгъæбæгъуагъ.
Ытхыхæрæр 1957-рæ илъэсæм
кышчыублагъæу кыхиуытыщыгъ-
гъæх. Усæхæр, поэмæхæр зыдæт
тхылъхæр адыгæбзæккæ кыди-
гъæккæныгъæх: «Псынæккæчъ», «Гу-
мæккæ», «Апрелæу сыгум инæф»,
«Цыфым инеушъ», «Гъæшлæ нап»,
«Нæфшъагъор сисæсыплæ», нæ-
мыккæхæри. Ежъ поэтыр зышчы-
мылæжъыым ыуж иусæхæр зæхæ-
угъоагъæу дæтхæу «Гъашлæм

илæууж» ыцлæу тхылъ кыдæ-
ккæныгъ.

Къумплыл Къадырбæц ытхы-
гъæмæ ащышчы усæхæр тхылъ зæ-
фæшхъафхæм урысыбзæккæ,
украинабзæккæ къадæхъагъæх.

Къумплыл Къадырбæц Хы-
зыр ыккæор Красногвардейскæ
районым ит къуаджæу Улапæ
шышхъæлум и 24-м, 1934-рæ
илъэсæм кышчыхъугъ. 1954 —
1957-рæ илъэсхæм дзæ къулы-
ккæур ыхъыгъ. 1957 — 1959-рæ
илъэсхæм Мыекъопæ псæолъæшлæ
лæжъæплæшхоу «Зæккæшныгъæм»
работæу лф щишлагъ.

Къадырбæц лф ышлæзæ, Мос-
ква дæт литературнæ инсти-
тутæу М. Горькæм ыцлæ зы-
хъырæм щеджагъ, 1965-м кы-
уыхыгъ. 1960-рæ илъэсæм кы-
шчыгъæжъагъæу идунай ехъожы-
фæ — 1990-рæ илъэсæм нæс
— къæралыгъо шъæфхæр пе-
чатым кышчыухъумæгъæнхæмккæ
Адыгæ хæкум иотдел илфышлæу
ыккæ ипæцæу цытыгъ.

Къумплыл Къадырбæц Уры-
сыæ Федерациæм итхаккæхæм
я Союз 1975-м кышчыгъæжъа-
гъæу хæтыгъ. Гу къабзæу, хъалæп
зæфагъ, иусæ сатырхæри нæ-
фынæх, гуккæгъу ахæлæ.

**МАМЫРЫККÆ
Нурит.**

рæ-шлæрæу ылæгъухæрæм Цыгъо
игупшысæхæм зырагъæушъом-
бгъугъ, зыкъарагъæлæтыгъ, а
пстæум адиштæуи темæккæхæри
иусæхæм къахæуцагъæх, яхудо-
жественнæ пкъынæ-лынæхæу,
альæпсæу хъугъæх, идейнæ ку-
гъæу ялæр ыгъæлæшыгъ. Шы-
лæккæ-псæуккæм зæхъоккæныгъæу
фæхъугъæхæр кыыригъæлæгъу-
ккæу, ер ыумысæу, щигъæзыеу,
шлæм, цыфыгъæм гум кыпкъы-
рыккæр псæлæ лъæшхæр, псæлæ
фабæхæр филохæу, гур къæзы-
лæтырæ усæхæр, пщыналæхæр
зым зыр клæлъыккæу еусых,
арегъæтхых.

Илитературнæ ыккæ общест-
веннæ лфыгъохæр чанæу зæри-
шлæхæрæм афæшл 1939-рæ илъэ-
сым Адыгæ хæку Советым иде-
путатæу Теуцожъ Цыгъо хадзæ.
Цыфхæм цыхъæу кыфашлыгъæм
имæхъанæ усаком дæгъоу кы-
гурылотыгъæ. Ащ ипæгъоккæу
ежъ ижæбзæ чан джыри нахъ
лъæшыжъæу, лæжъæккæ цыфхæм
ялф зæрæфигъæлæжъæцтыр
иусæу «Адыгæ хæку Советым
иапæрæ сессие фæккæ» зыфи-
лорæм кышчыгъæ:

**Пыимккæ цæнаутæу,
Пыимккæ псæхæхæу,
Пыимккæ гуицæу
Сигушчылæхæр згъæпсын.**

Усаком игурышæ-гупшысæ
лæгæхæр нафæ къæшыых, зи-
шлæуагъæ щыгъæу, хæкум илф
пшъæрылъ зыфишлыгъæхæм зæ-
рашчышым ар къæгъæгушхо, те-
убытæгъæ пытæ хæлæу къæло
тишылæккæ джыри нахъышлæу
зæрæхъуштым ипоэтическæ ккæу-
члæ къогъанæ фимышлæу ащ зæ-
рæфигъæлæжъæцтыр:

**Тиродинæ пытæнæу,
Тиклæлæхæр насыпшлæнæу,
Тишылæккæ**

**инæу зыккæилæтынæу,
Непи нычæпи сæ орæдыр
фæслон.**

Джæ гушчылæхæм афæшъып-
къæу, итворческæ лфшлагъæ-
хæмккæ ар кыыгъæшъыпкъæжъæзæ,
адыгæ литературæу ныбжыккæм
хæхъоныгъæшхохæр Цыгъо фи-
шыгъæх.

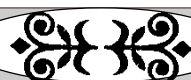
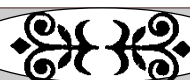
Теуцожъ Цыгъо кызыхъугъæ
мафæр, шышхъæлум и 15-рæ,
адыгæ литературæм, лъæпкъ
культурæм имæфæ лъæпл, имæфæ
хæхыгъ. А мафæм ехъулæу
Теуцожъ Цыгъо идунæететы-
ккæгъæр, ижæбзæ чанккæ зæхиль-
хæгъæ усæхæм кыырагъæлæ-
гъу-ккæу-ккæу-ккæу-ккæу-ккæу-
зæфа-хъысыжъых, лъæпкъым идухов-
нæ мылкъу уасæ цыраты. Ары,
творческæ дышъæ клæнæу Теу-
цожъ Цыгъо зæлуигъæккæгъæр
лъæпкъ духовнæ культурæм
пытæу, клæчлæ лъæшæу хæуцагъ,
цыфъ жъугъæхæм ягупшысæ,
язæхæшылккæ щышчыпкъæ хъу-
гъæ. Поэтыр зышчымылæжъым
кыыгъæшлагъæм фæдиз тешлæ-
жыгъæми, ипсæлæ чан ымаккæ
къæлыхыгъæп, къæлыхынæуи цы-
тæп ыккæ.

Шу зышлæрæм ишлæуагъæ
ккæдырæп. Шышлагъæри, ар
зышлагъæм ыцлæ игъусæу къæ-
нæжъых, къæхъурæ лæшлæгъу-
ккæ пæпчъ лæпылæу, изæхæшылккæ
хæлажъæу дыщæлæ. Джащ фæдæу
зишлæуагъæ мылкъодыжъын цы-
фæу къæнагъæмæ ащышчы Теуцожъ
Цыгъу Алыл ыккæор.

ШХЪÆЛÆХЪО Абу.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Гоцэфыжъ

Рассказ

Псэуплэу Шэхапэ тюльпан чыгышхо дэт. Ащ ыныбжъ зэрэхуьгъэр зышлэрэ цыф джы бгыотыжыштэп, ау блэкыгъэ илъэс зэкълэпыкълэ чыжъэхэм шапсыгъэ лъэпкъым кышышыгъэ хуьгъэ шлагъэхэр ащ зэринэрылэгъуьгъэхэр зэкълэми ашлэ.

Чыгым кытырэ жъаум хышхъашом кытырихырэ жъы чылэагъэр кызыхэхъожьыкълэ, ащ ычлэгъ учлэсэу зышчыбгъэпсэфыным уригъэнэцлэу сыдигуи цытыгъ. Ау шапсыгъэхэр загъэпсэфынэу арэп мыщ кызыкълэуаллэ-щтыгъэхэр, шэкълэр, щыгъынхэр, нэмыкълэ хъапщыпхэр кхуьхъэ цыкълэхэмкълэ къэзыщэрэ тырку сатыушхэм залуагъэкълэнэу ары. Ежъхэм шъохэр, шъоур, цыр, унагъом шагъэфедэрэ пкыгъохэр ахэм арахъожьынхэу кырашлэщтыгъэх.

Кхушхъэчлэхсэм агъэшлагъоштыгъ заор кыхэхышхыгъэ урысхэм щэн-щэфыным зызэрэфамыгъэзагъэр, ахэм цыфхэм ячыкълэгъэхэ щыгъур, гъучлунэхэр, гъупчэхэр, лъэкълэпылхэхэр бзу ялагъэх.

Шапсыгъэхэм ашлэщтыгъ Пшызэ лушъо лъэныкъомкълэ кыкызыэ урысидзэр хы Шлуцлэм ыдэжъкълэ кызыэрэкуатэрэр. Ащ ыпэ кыфэрэ кхуаджэхэр тыригъэстыкыштыгъэх, сабий, бзылфыгъи зэтыраукълэщтыгъэх.

Мафэ горэм сатыушлэ къэклогъэ тыркул горэ лъэшэу къэсымэджагъ. Ар чыгъчлэгъ жъаум члалхъагъэу, иакъыл кымышлэу цылыгъ. Игъусэхэр зэралэкълэу кыдеклоклэщтыгъэх, лэзэгъу уцхэми арагъашъоштыгъ, ау зыми ишлуагъэ кхаклоштыгъэп. Лым илоф зэрэмыдэгъур, зылъэгъухэрэм ащыщ горэм лэзэ дэгъу зыдэщылэр зэришлэрэр тыркухэм арилуагъ:

— Ар кхуаджэу Хъаджыкълэтамэ щэпсэу, сыхъатиплэу унэсын плэкълэщтыгъ.

— лэзэр кытфэпщэгъэмэ дэгъуьгъэ, — кълэуьгъэх лым. — Амал илэмэ, Джэмал тфегъэгъэхуьж. Тэ тыкызэ-клэклоштэп, опсэуфэ фикъун мылкъу лэзэм еттыгъ.

— Ар шъо жъугъэбаиным клэхъопсырэп, ау лэпылэгъу кышхуфэхуьшт. Сэ сыкълэнышъ, ар къэсщэшт, шъо сымаджэр сиунэ нэжъугъэси ижъугъэгъуалхъ.

Пчыхъэ класэ хуьгъэу Хуьшт Аскэрбий икълэлапчъэ шыуитлу кылухъагъ. Ахэр бысымымрэ зэлъашлэрэ лэзэу Хъапльыжъэрэ арыгъэх.

Унэм кызырихыэхэу Хъапльыжълы сымаджэу шылым клэрыхъагъ, зы лэмкълэ ыпшъэ лынтфэ телэбагъ, адрэр ынатлэ, ынэгъушъо аригъэчъагъ. Жъы тэрэзэу кызыримыщэрэр ыгу римыхъэу бэрэ едэлугъ. Етланэ бысымым кырилуагъ:

— Уихъакълэ сымэджэшху. Тхъэ-шхом ынэшлу кышчыфэмэ, лэпылэгъу сыфэхуьн слэкълэщтыгъ.

Ащ лыпытэу кызыдихыгъэ дзыом илаби лальмэкъ цыкълухэр кырихыгъэх. Къэкълэу уц лэзэгъухэр зэхитакъохи псы жъуагъэ акълэклэагъ, хъаджыгъэм фэдэу фыжъэу пхъапхъэ хитэкъуагъ, шъоурэ шэкълэ жъожьыгъэрэ хилхъэх, джэмышх зырызэу сымаджэм рыригъэшъугъ. Нэужым щыфэхэр ыкълэшъо зэрэщытэу фишыгъэх.

Хъапльыжъ мэфитло сымаджэм елэзагъ. Етланэ лэзэгъу уцхэм арагъэ-шъонэу, щыфэхэри фашлынхэу кырилуи, игъогу техъажьыгъ.

— Хуьжышт. Нахъышлу къэхуьгъ мэфитлу, — ицыхъэ зытелъыжыгъ Хъапльыжъ. Ахъшэу сымаджэм кыри-ритырэ кылихыгъэп, ау игуапэу клэкор ыштагъ. Ежъ иер хъазырэу ылэжъэгъагъ.

Джэмал ылакълэу кытеуцожьыгъэми, кырыу илагъэп. Тхъамафэрэ ар Аскэрбий иунэ джыри рагъэсыгъ. Ащ тэфэу Аскэрбий пшъэшъэжыы цыкълэу кыфэхуьгъ. Ащ ыкышхуи ышхъа-ци зэрэфыжыбзэхэр унагъом исхэми, гъунэгъухэми, зэрэчылэуи агъэшлэгъуагъ. Ежъ Аскэрбийрэ ишхъэгъусэу Нурыетрэ акъуици, япшъэ-шъитлуи кълэцлагъэх.

Джэмал сабийр зельэгъум гушлуагъэ ыкълэу кырилуагъ:

— Сабий дах! Гоцэфыжъ фэшъуус. Мыщ фэдэу пху дахэ силэнэу сэри лъэшэу сыфай...

Ежъым шъэожъыы закълэу кыфэхуь-гъагъэхэр, пшъашъэ илагъэп. Пшъэшъэжыыем ынэ тыримыхуь бэрэ еплъи, щытхэм зэкълэми зэхэхэу Джэмал кырилуагъ:

— Шуфай-шуфэмыеми, илъэс къэс шъуадэжъ пшъэшъэжыыер кызышхуьгъэ мафэм ехуьлэу джы сыкълэклозэ сшлышт.

Игушылэ еплъыжыгъэп. Шэхапэ ренэу кхаклоштыгъ. Икхуьхъэ хуьаеми хуьбыти, зы илъэс горэм зы мафэклэ къэгужъогагъ. Джэмал аужырэ илъэсхэм иклэлэу Атартиок кызидищэщтыгъ. Сатыушыным мэкълэ-маклэу ар хи-

щэщтыгъ, «ишъэфхэр» ригъашлэщтыгъэх.

Джэмали, Аскэрбий иунагъуи клэлэр кхакло къэс гумэкълэу зэрэхафэрэм гу лъатэщтыгъ. Апэрэ къэклогъухэм пшъэшъэжыы цыкълэу игуапэу ыгъэдэж-гуштыгъэмэ, джы ар бзылфыгъэпкъым иуцонэу ригъэжъэгъагъ, идэхагъэ нэр плэпыхыштыгъ. Ынэ тыримыхуь бэрэ еплъэу кыхэхыштыгъ, упчлэ горэ кыритымэ, ыбзэ «ыубытыштыгъ», зыдэщыс чыплэм Гоцэфыжъ благъэу блэкълэмэ, гузэжъогау къэтэджыштыгъ.

Джыри хуьлфыгъэм гуфэбэныгъэ фишынэу зышхъэ кымыхыгъэ Гоцэфыжъ Атартиок игъэпсыкълэ зилъэгъукълэ, зэтеутэу шхыштыгъэ. Бзэгучан цыкълэу клэлэм дэсэмэркъэоуи кыхэхыштыгъ.

— Тыркуем щыпсэурэ клэлэхэр зэкълэ ащ фэдэу щтапхъа? — рилоштыгъ Атартиок. — Сэ хы кылуьм кхуашъокълэ щызеклорэ пстэури гушхохэу кысшлэшлыштыгъ.

Гоцэфыжъ ыныбжъ илъэс 14 хуьгъэу ятэрэ ыкълорэ ядэжъ кызыэклогъэм пшъашъэм изеклуакълэ нэмыкълэ шыпкъагъ. Атартиок кълэплэу зыхуькълэ, ынаплэхэр кыридышхыштыгъэх е деплъэкълэщтыгъ. Бэрэ зэрэзэпэлумыоштыгъ пыллыгъ, дэсэмэркъэунышъ, ыгъэукулэжыныуи фэежыгъэп. Етланэ клэлэм шлу кызыэрлэгъурэр кыгурылуагъ. Апэ ащ мэшлэшхо кыкылихъэщтыгъэ. Ыгу кыдэлъэтыштым фэдэу кытеоштыгъ. Нэужым нахъэ зыгъэрэхъатыжы, Атартиок ыпэ зыкыримыгъэфахэу хуьгъэ. Ипшъэшъэгъоу Гоцэфыжъ гъунэгъу кхуаджэм щыщ клэлэ шлу зэрильэгъуьгъэу кылуатэщтыгъэм фэдагъэп ежъым ыгу дэхъыкыштыгъэр. «Арышъ, ар шлуьлэгъоуп, Атартиок, нэмыкли сэ шлу слэзгъурэп», — зэриложьы, зыгъэрэхъатыжыгъ.

Къэклорэ илъэсым Хуьштхэм адэжъ хъакълэхэр кызыэклогъэм, Гоцэфыжъ фэгъушлонхэ альэкълэгъэп, унэм ралъэгъуагъэп.

— Сыда адэ сикълэсэ Гоцэфыжъ зыкълэсымылэгъурэр? — кыепчылгъ

Джэмал Аскэрбий, гушлоу Гоцэфыжъ кхаклогъоуиным ежэу шагур кызы-пипльыхъэзэ. Аскэрбий кыарилогъэ гушлэхэм яти ыкълэуи зэтырагъэды-кыагъэх:

— Гоцэфыжъ дэклуагъ.
— Ащ фэдэ хуьн ыльэкълэщтэп!
— кызыэдэлауагъ хъакълэхэм. — Илъэс 14 нахъ ащ ыныбжъэп!

Атартиок ащ нахыбжъ зы гушлыи кыфэлэожьыгъэп. А такыкълэу шыпкъэм ыпсэ хэкълэщт кышлэшлэу, зэрэхэмыкырэри ыгъэшлагъоу щытыгъ.

— Сыда ащ гъэшлэгъонэу хэ-лпыр, — кыриложьыгъ Аскэрбий Джэмалэ. — Гоцэфыжъ ны хуьным фэхъазыр. Егъэзыгъэ локълэ ар хуьгъэп. Ипсэлъыхъо клэлэ кызыэклогъэм, шъэожъыы нахыкълэу згъакълэу Гоцэфыжъ езгъэупчылгъ псэлъыхъор ыгукълэ кыхыхыгъэу щытмэ. Мэзэ зау-лэ хуьгъэу зэпылхэу, тлэми гуфэ-бэныгъэ зэфашыгъэу къэбар кысфаригъэхъыжыгъ. «Тятэ еложъ сызэрэнасыпшлор», — ылуагъ ащ.

Атартиок Гоцэфыжъ ятэ кылуагъэм щыщэу зы гушлыи ышлэш хуьгъэп. лфым хуькълэныгъэшхо хэхъухъагъэу тыриубытагъ. «Сэ Гоцэфыжъ шлу зэрэслэгъурэм фэдэу зылъэгъун цыф дунаим тетын ыльэкълэщтэп. Ар сымылэгъу хуьштэп. Зыгорэ мы лфым хэмыхуьхъагъэмэ, Гоцэфыжъ сэ зэрэслэгъурэм фэдэу ежъымы сыкылигъэуштыгъ. Инэплэгъу закълэсэ сэ кызыгурылошт ар фаеу дэклуагъэмэ е фэмыемэ. Фэмыеу аратыгъэмэ, кысщыжыштыгъ, Тыркуем занклэу сщэшт. Дунэерэ тхъагъор илэу згъэпсэушт, кызыэришхыжыгъэм пае опсэуфэклэ кысфэрэзэшт», — зэри-ложьыштыгъ ыгукълэ.

Пчэдыжыым Атартиок унэм иклэды-кыгъ. Мафэм ренэу Аскэрбий ила-хылхэр лыхыгъэх, ятлонэрэ ма-фэми агъотыгъэп. Ежъыр ащыгъум кхушхъэ лъагъохэмкълэ Гоцэфыжъ зыдащэгъэ кхуаджэм еклэуштыгъ. Хъаджыкълэтамэ зыдэщылэр ымышлэщты-гъэми, зыми еупчылгъэп, кылыежъэн-хэм тешыныхъагъ. Чэщ-мэфитло кхуш-хэм хэтыгъэу лъэсрыкълэу горэ ыпэ кыфагъ, ащ Хъаджыкълэтамэ узэрэ-клэлэщтыр кыфилоагъ.

Пчэдыжыым жъэу чылэ гъунэм зы-нэсым, гузэжъогау унэгъо былым-хэр чылэм кызыэрэдафыхэрэр ыльэ-гъуьгъ, ахэм аужыкълэ зэкълэопхъагъэхэр алыгъэху цыфхэр итыгъэх.

«Зы тхъамыклагъо горэ кыащышлы-гъэн фае мыхэм», — зэриложьыгъ Атартиок. Гумэкълэушхоу ыгу кы-тэджагъэм кызыфэклуагъэри щигъэ-гъупшагъэм фэдэу, ышлэщтыр ымышлэу щытзэ, сабийхэр ягъусэхэу чылэм кыдэкълэу бзылфыгъэу купышхом Гоцэфыжъ ахилэгъуагъ.

Ар кымышлэжыны ыльэкълэщтыгъэп! Шхъац сырыф блэгъэ кыхъэр зэрэ-телъыгъэм паеп, чэщ шлункълэу хэты-гъэми, ыгу хэпклэгъэ пшъэшъэ да-хэр кышлэжыштыгъ, ащ шлуьлэгъу-ныгъэу фишлыгъэм клэлэгур кы-зэтыричыштыгъ.

Атартиок кхушхъэбгым кычэжы, бзылфыгъэхэм апэклэ лъэс гъогуьм кытеуцуагъ. Кыгъащтэхи, кууагъэхэри кхэхэкыгъэх, зы купи агъэзэжы ашлэ-игуагъ.

— Шъумышын, сэ сыхымэп, — арилуагъ ахэм клэлэм. Ащ лыпы-тэу Гоцэфыжъ ымакълэу зэхыхыгъ:

— Атартиок, ора сэлэу?
Псынкълэу Гоцэфыжъ клэрылади,

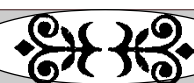

ЛЪЭГЪО НЭФ

ЛЪЭГЪО НЭФ

lapl стырклэ зылэклиубытэ шлоигуагъ, ау ащ фэдэ зеклуагъ кыушхъэчлэсхэм ахэлъыгъэп. Ежыми зилэжагъ.

— Сыда кыэхуыгъэр, Гоцэфыжъ?

— Тхьамыклэгъошхо чылэм кыфэ-клиуагъ. Псыхъом ыкыбклэ урысыдзэр кышчыуцугъ. Чылэм кытеонхэм фэ-хъазырых. Ахэр зышхъасынхэ щылэп. Хульфыгъэхэм кыушхъэм тыхэханэу кыталуи, ежхэр дзэм пэуцужын-хэу кынагъэх.

— Зэклэ кыызгурылуагъ! — кыызэ-клэплыхъагъэу ыкли ымакъэ лэтыгъэу кылуагъ Атартиок. — Орырэ сэры-рэ шлокыплэ имылэу тызэлуклэшт!

Гоцэфыжъ маклэу кышчыпцли кы-риложыгъ:

— Тыпсауу тызэрэлъэгъугъэмэ дэгъугъэ. — Пшъашъэм илупэщ дахэ Атартиок ыгу кызэклыгъэблэжыгъ.

— Шыуышт, тэ шыккытыушхумэшт, — кыарилуагъ ащ бзыльфыгъэхэм, ау ахэм ахилъагъоштыгъэ закъор Гоцэ-фыжъ арыгъэ.

Чъэклэ кыуаджэр зэпичи чыгъ иупкыгъэхэм акъогъу кыолъ хульфы-гъэхэм ахэхъагъ, нахъ кыпэблагъэу щылым лэшэ лые ялэмэ еупчыгъ.

— Шончхэри кыамэхэри тилэх. Мо мыжъошхом ыкыогъу кыолыхъ, — кы-риложыгъ адрэм.

Сыхъатныкыуи темышлэу урыс зэ-

олхэр благъэу кыаклоплагъэх. Ахэм ахэт адыгэллыр кыэджагъ: «Зыккышуты нахъышлу нахъ, зэклэми шыуауклышт». «Нэлэт осэхы, кыумэлэ шлоижъ, — еджэжыгъ ащ Атартиок кыгоптыллыр. — Уиджаурхэм ялу тылэштими зы-кыызэрэтымытыштыр».

Джаурхэр чыгъ зэтэлхэм кыпшы-лэхэу кырагъэжыагъ. Кыушхъэчлэ-хэм ахэм ор адашлэхыгъ. Сыхъат пчъагъэрэ зэзэуагъэх, ау урысыдзэр пхъашэу кыапэгъоклыным фэмыеу кыпшлэштыгъ. Кылпэгъунэгъулыр клалэ горэм еджагъ:

— Хьарун, мыхэм ягъэпсыклэ сыгу рихъырэп, зыккыгъэхъыен агу хэлэп. Сенэгъуе зыгорэ рахъухъэклэ. Нэбгы-рипшл горэ зыгъэгъуси псыхъом екло-лэрэ лъэс гъогум шыуы.

Клалэхэр зылуыкыгъэхэр сыхъат фэдиз хуыгъэу шонч зэхэо макъэ-хэр кыэлугъэх.

— Джары, такыбклэ тымышлахэу кыиттебэнэнхэу фэягъэх, — кызэ-рэгъэгумэклыгъэх хульфыгъэхэр.

Ащ лыпытэу «Ура!» мэкъэшхор кы-луыгъ, урыс зэолхэм зыккыаэти, кыя-хъэзэ, кыоджэдэххэм япытаплэ кы-фаузынкыгъ.

Кыачъэхэрэм ащыщэу бэ хагъэфа-гъэр, ау чыгъхэм кыанэсыгъэри мэ-клагъэл. Лэпшъэрызаор рагъэжыагъ. Бэрэ

зэрэллыгъэхэп, кыатебэнагъэхэр зэклэ сэххэхэмклэ ыкли кыамэхэмклэ ауы-гъэх. Кыушхъэчлэсхэм ащыщэу фэ-хыгъэри багъэ.

Хьарунэ клалэхэр игъусэу зыдэкло-гъэгъэ лъэныкыомкли шончэо макъэ-хэр щызэпужыгъэх. Псауу кынагъэ-хэм кыагъэзэжыгъэу кыэкложышты-гъэх. Ахэм нэбгырищ хъадэу кы-хыжыштыгъ.

Хьарунэ ахэм зэрашчыр Атар-тиок ылъэгъугъ.

— Гоцэфыжъ тхьамык! Ныбжыккы дэдэу шыуабэу кынагъ, — кылуагъ хульфыгъэхэм ащыщ.

Зэхихыгъэр Атартиок ыгъэшлэгъопагъ ыпсэ хигъэлэжыгъ.

Кыауыкыгъэхэр агъэпскыжыгъи кы-оджэ кыэхалъэм ахыжыгъэх, ялахы-лхэр зыдэщылъ чыплэхэм ахалъхъа-жыгъэх. Хьарунэ ихъадэ сатырыклэ кыыригъэжыагъэу хуыгъэ...

Чэщныкыом кыэбар гомылу джыри кыэлугъ, нэбгырэ 70-рэ фэдиз ху-рэ купышхо чылэ гъунэм кылухъагъ. Зэтэзылэжагъэхэр зыми ышлэщтыгъэп, ау чылэм кыдэхъагъэхэп.

Нэфшъагъом шхъасыр зышчыр амышлэу гъуитлумы лъыпсыр агъэ-чъагъ. Кыауыкыи зыахып шыогагъэхэм анэмыккы кымынэу урыси адыги зэ-рэуыкыжыгъагъэх.

Мафэм бзыльфыгъэхэм, лыжхэм ыкли клэлэцкылухэм чылэм кыагъэзэ-жыгъ. Гъунэгъу кыуаджэм щыщ хуль-фыгъэхэр кыахлои, кыауыкыгъэхэр лъэпкы хабзэм атетэу агъэтыллы-жыгъэх. Атартиок закъор ары зы-дахыштыр амышлэщтыгъэр. Ар зы-щышри, кыэздыкыгъэри кызылон лыжэм кыахэкыгъэл.

Етланэ бзыльфыгъэхэм яупчыгъэх. Чылэр кыабгынэ зэхъум кыушхъэ лъагъом клалэ горэ апэ кыызэрэщи-фэгъагъэр агу кыэкыжыгъ, ар Го-цэфыжъ кыдэгъушылэгагъ.

Атартиок ихъадэ кыэхалъэм кы-дахи Гоцэфыжъ рагъэлъэгъугъ. Адыгэ хабзэм кызырилорэмклэ, бзыльфыгъэ-хэр джэназым хэлэжээнхи, кыэхалъэм клонхи фитхэп. Атартиок ихъадэ зе-лъэгъум, ишхъэгъусэу Хьарунэ зыгъэ-ежыгъэккы Гоцэфыжъ икларыклэу ынэпсыхэр фэмылажэхэу кыечэхыгъэх. Гукъаом ригъэзыгъэу, ымакъэ ерагъэу кыдыдаештыгъ. Ыгу телуыккыжы, игъы-ни зэпигъэуи Гоцэфыжъ хульфыгъэ-хэм кыарилуагъ:

— Мыр лъытэныгъэ зыфэлшыпхъэ цыфэу щытыгъ. Сятэ ишъэогъу хъа-лэлыгъ. Ихъадэ Хьарунэ дэжэ щыжъу-гъэтыллыжъ.

Кыауыкыгъу Мэдин.

Щылэныгъэм кыыхэхыгъэ кыэбархэр

Ситхъачэтыхъу згъотыжыгъэмэ...

Пчыхъэм чэщдэс ялэнэу хъаблэм тес шыуэхэр кызэрэуагъоигъэх. Ар зэрэ-клоштым тегушылагъэх. Тыжынынрэ Джан-тыгъэрэ чэщдэсым шашхышт тхъачэ-тым е чэтым яккыхын зыфагъэзагъ. Ягъунэгъу Хьаджфатымэ тхъачэт лэхъо-гушхо ил. Мафэрэ ахэр урамым уц цынын ахъунэу кызыдыфхэккы, зэрэ-хъаблэу ехъуапсэ: тхъачэтхэм ашхъэ-хэр плыжыжхэу, шклэхъужыым фэдэ-хэу пщэрых. Мафэ кыэс щэфахлохэр Хьаджфатымэ иккылапчэу лутых. Пщэмэ хэклынба, хъубгъахъэу зытлэку кыгъэ-нагъ: зы тхъачэтыхъушхорэ тхъачэт анэккы зыбгъупшыр.

Лым фагъэзэгъэ бзыльфыгъитлур мэ-захэ кызыжхэм, Хьаджфатымэ ичэтэщ кыуагъэх тхъачэт кыахынэу. Чэтэщым зехъэхэм, тхъачэтхэм тлэку бырсыр кыашыгъ, ау псынклэу лэсэжыгъэх. Тыжынын чэтэщым ихъагъ, тхъачэтхэр

зытес тлысыплэр кыгъотыгъэш, зэ-клэпыкылоу тхъачэтхэр ылытэхэрэм фэдэу зырызэу кыелэтых, ау яонтэгъу-гъэккы зэклэри зэфэдэх. Ятлонэрэ са-тырым кызышырегъагъэжэм, мытырэу, илтымэ зэрафэлэтэу зыгорэ кыуы-тыгъ. Джащ лыпытэу ар кыызэкыубыти, ышхъэ пытэу ылыгъэу кыкыжыгъ. Тыжынынрэ Джантыгъэрэ гушлэхъэзэ кы-экложыгъэх. Унэу кызызыхъагъэжхэм лъэшэу шыбырсырышху. Ягъунэгъу шыуэ горэм илэ ешъогъаеу ишхъэгъусэ ышэжынынэу кылыкылуагъ. Купэу кы-зыхэхъагъэр зэрэкупышхом, зыгорэ зэрашлэщтым гу пытагъ. «Сыкыжы-щтэп, сэри сытхъэ сшлоигъу» елошъ ахэт. Сыд залуи, сыд зашли лыи ешыа-гъэр рагъэкыжынын алъэкыгъэл. «Ащ пккы илэп, неущпчыхъэ тызэхэсынэу тетыубытэн», — алуи купыр зэбгырыкы-жыгъ. Пчэдыжыым нэф кызызэшым,

Хьаджфатымэ кышлагъ хъубгэр зыте-кынынэу кыгъэнэгъэ тхъачэтыхъушхор тхъачэт анаклэхэм зэрахэмытыжыр. Кыэбарыр игъунэгъумэ арылуагъ, ад-рэхэми лъэшэу агу хэкыгъ.

— Ашъуи, тхъачэт анэклищ а тхъа-чэтыхъум ычылплэклэ ахыгъэмэ, гушыи сымылоныгъи, — лъэшэу ыгу хэккы Хьаджфатымэ тхъауысхыгъэ.

Кыэбар мылу хъуна, бзыльфыгъэм

итхъауысхэ зэхыхыгъэ игъунэгъу шыуэу тхъачэтыхъур кызыжыгъэхэм. Купэу ыпэрэ пчыхъэм зэбгырыкыжыгъагъэр ятлонэрэ пчыхъэм кызэрэуагъоигъыгъ. Хэта зыхыжыштыр тхъачэтыхъур? Бэрэ зэдэуагъэхэп: апэрэ пчыхъэм кызыжыгъэгъэ нэбгыритлумэ ахыжы-нэу тыраубытагъ. Чэщыр зыхэкылатэм, тхъачэтыхъур кыахыжыи, ащ ычылплэклэ тхъачэт анэккы зэтэгъэпсыхыгъэ кы-ахыжыгъ. Хъэблэ шыуэхэр чэщым зэрэгъэчфэхэу нэф кышъыфэккы зэ-хэсыгъэх зэрэгъэгъушылэхэу.

Ятлонэрэ пчэдыжыым Хьаджфатымэ тхъачэтхэм лус аритынэу чэтэщым кы-ригъэкыгъэх. Тхъачэт анаклэу кыыригъэ-кыгъэхэм тхъачэтыхъоу атыгъуагъэр ахэт. Зэклэм Хьаджфатымэ кыгъэм фэдэу зы гушыи кымылоу зэтенагъэ, ау зыгорэ кызырилорэр ыгуккы пшлэнэу ылушлэхэр хъублаблэщтыгъэх: «Арэп, зыпчэдыжъ сызэрэтхъауысхыгъэр тхъа-чэтыхъур зыхыгъэм зэхихыгъа, сы-дэу шлэхэу кыахыжыгъа...»

Джауштыгъу Хьаджфатымэ итхъачэт а чэщдэсым игъунэгъу шыуэмэ шашхыгъ. Мы кыэбарыр тлэку зытешлэм Хьа-джфатымэ зыраложыым ылогъагъ: «Ала-хыым кыабыл шхын афэшл, ащ сыры-раз, ситхъачэтыхъу псауу згъотыжы-гъэмэ...»

Гъунэгъу дэгъум фэдэр зырыз

Мухъарэ кыгъэшлагъэм кыуаджэм дэсэу кыыхыгъ. Лэжыэккы кызырыкылоу, ылэжыырэр ышхыжыгъэу мэкпсэу. Кыоджэ-дэххэм алъытэ, агъашло, апэу дэгъуккы зигугъу ашырэмэ ащыщ. Хэт сыд кын илэми, джащ фэд хъэр илэми, апэ нэсы. Ахъщэ чыфэ кылахынэу нэбгырабэ Мухъарэ дэжэ кыэккы. Хэт гулэу еолла-гъэми, ахъщэр реты. Урыс гъунэгъу унагъоу, чэу нахъ азыфагу имылыгъ кыкылэпырысыгъэм иунэ ышэжыи кы-лэм кыжыгъэх. Унэр зыщэфыжыгъэу лыыр кымыкылоу бэклае тешлагъ. Ащ иккы-мыкылаклэ Мухъарэ лъэшэу егъэгумэклэ,

загъорэ ыгуккы зэреложыи: «Ярэби, мы гъунэгъу кыисфэхъуштыр цыф афэд шылуа, тинасыпмэ зыгорэм ехъы-рын, тезэщыгъ гъунэгъу тэрэзым ти-насып хэмылызэ». Мазэ фэдиз те-шлагъэу унэр зыщэфыгъэу лыыр иунагъо игъусэу чылэм кыэкложыгъ. Шагур кыбэзэ-лъабзэу зэлахыжыгъ, чыгъэу, сэнашхъэу дэтыгъэхэр дахэу ауыкы-хъагъэх. Унэу кылоцым ифэшт лэлэр раль-хъагъ. Унэгъо лужъоу щытэп, пстэумкыи нэбгыриплэ зэрэхъухэрэр: пшъэшъытлур, еж лыыр, шыузыр. Илъэсныкыо нахъ тешлагъэл Мухъарэ гъунэгъуккыхэр илэхэ

зыхуыгъэм. Апэрэ мафэм кышхэгъэжы-гъэу лъэшэу зэгъунэгъуитлур зэгурылуагъ, шлу зэрэлъэгъугъэх. Зы унагъом фэд язэхэтыккы: зым адрэм ыналэ тетэу мэкпсэх. Зэгъунэгъу унэгъуитлур лъэшэу мэгушло. Мыхэм язэфыштыккы, язе-кылаклэ зыльэгъурэ цыфхэр яхъуап-сэх. Джарэуштыгъу илъэсым кыехъурэ Мухъарэрэ гъунэгъу кыфэхъуэгъэхэмрэ зэдэлэсэуэгъэх. Ау зы мафэ горэм гъу-нэгъулым тхыль пысьмэзэххэм кы-фыхыгъ: хабзэм кыныхыгъэу чыфэм техъо фэхъуэгъэу, тхъамафэм кыкылоцл ар ыпшыныжынын фаеу ащ итхэгъагъ. Лъэшэу унэгъо кыэтлысыжыгъаклэмклэ ар мэкъэгъэлу гомылуыгъ.

Унагъом исхэр егупшысагъэх лофым хэкыплэу фашыштым. Ау хэкыплэ кыагъотыгъэп, машинэ псынклэ закъоу ялэр ащэнэу рахъухъагъ. Мэкъэгъэлу тхыль гъэзетым кыыхырагъэуыгъ, мэфэ

зытлу нахъ темышлэу апэрэ щэфаклори кыкылокыгъ. «Машинэм ыуасэу кыэшъу-тыштым ызыныкыо сигъунэгъум ий, ад-рэр сэсый. Шыуфаемэ, джары». Щэфа-клохэм кыалон хъати амышлэу «Дэгъуба, тегупшысэн» алошъ мэккыжыгъ. Мы кыэ-барыр Мухъарэ зэхихыгъ, илъэс пчъа-гъэм кыкылоцл гъунэгъу тэрэзэу ыгъо-тыгъэм дэлэпылэнэу рихъухъагъ. Сы-дым еблэн Мухъарэ, банкым рильхъэгъэ ахъщэ гъэтыллыгъэр кыырихынышъ, машинэ закъор римыгъащэу чыфэу кыаихыгъэм тефэрэр игъунэгъу ритынэу тыриубытагъ.

Джарэуштыгъу Мухъарэ зекылагъэ. Джары цыфхэм зыкылапэрэ «Гъунэгъу дэгъум фэдэр зырыз, уилахылхэм апэ ар кыэсы», «Унэ зыпчэфырэм гъу-нэгъу дэщэф».

Хьодэ Сэфэр.

Хъэлъэкъуай.

ЛЪЭГЪО НЭФ

НЕПЭ — АРХЕОЛОГОМ и МАФ

Тарихъыр зэрагъашIэ

Археологом и Мафэ дунаим шыхагъэунэфыкIы. Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей шIэныгъэхэмкIэ илофышIэ шхъалэу, зэлъашIэрэ археологэу Тэу Аслъан мэфэкIым ехъулIэу гуцылэгъу тыфэхъугъ.

— Дунэе мэфэкIыр мэфэ кызырэкIоу слъытэрэп, — кълэуатэ Адыгеим культурэмкIэ изаслуженнэ иофышIэу Тэу Аслъан. — Зым зыр щытхъу-зэ, къэбар гушIуагъохэм татэгущылэным пае мэфэкIыр хэдгъэунэфыкIырэрэп. Зэфэхьысыжхэр тшIынхэ фаеу сэлъытэ.

— **Археологом и Мафэ Адыгеим зэрэщыкIорэм гъэзетеджэхэр кыкIэун-чIэх.**

— Мыекъопэ районим ипсэуплэу Дахъо икIэхэм, Iуашхъэхэм цыфыбэ ащызэлэкIэ. Археологхэр ялофшIагъэ тегущылэх, оредхэр зэхыхъэм кышIах. Урысыем икIалэхэм ащ фэдэ шэн-хабзэхэр ялэхэ хъугъэ. ТизэлукIэгъухэр нахъ къэзыгъэбаирэмэ ащыщ Москва, Санкт-Петербург, фэшхъафхэм кIарыкIыгъэхэр мэфэкIым зэрэхэлэжхэрэр.

— **Ащ фэдэ зэлукIэгъухэм сарихъылIэу кыыхэкIы. Пкъыгъоу кыагъотыгъэ-**

къатегушылэхэ зыхъукIэ, анахъэу агу ихъыкIырэм уналэ тебдзэнэу игъо уефа?

— Нурбий, а улчIэр сэри сшIогъэшIэгъон. Археологом ымакъэ ылэтызэ, кIэлэцIыкIум фэдэу, нэгущыаплъ хъугъэу иофшIагъэхэм къатегушылэу кыыхэкIы. Пкъыгъоу кыагъотыгъэм осэшхо зэрилэр ышIэзэ, музейм ехышъ, фондым хельхъэ. Тылхыозэ, псым ылъэсыхъэгъэ саугъэтхэр тэгъэунэфых, ыгъэфыкIуагъэхэм талъэллэ.

— **Адыгеим итарихъ пкъыгъохъу къамыгъотыгъэхэм еплъыкIэу афыуилэр кытаIола.**

— Тэ, адыгэхэм, кIэныжъэу тилэхэм афэдэ зилэу дунаим тетыр бэп. ТичIыналъэ ущылхышIомтэ, хъопсагъо. Цыфхэр зэпымыоу исых, илъэс мин 700-м ехъугъэу адыгэхэр ячIыгу щэпсэх. Ащ кыхъэгъэщмэ сшIоигъор саугъэтэу итыр зэрэбэр ары — мини 10 пчъагъэ мэху. ТапэкIэ иофшIэнэу тилэм гъунэ илэп.

Пэсэрэ лъэхъаным кыщегъэ-

жъагъэу лIэшIэгъу гурытхэм якIэх нэсэу цыфыр зыщылэжъагъэхэм кIахэнэгъэ тарихъ пкъыгъохэр джыри тыугъоижыгъэхэп. Хъадэхэр зыцагъэтIы-лIыщтыгъэхэр, испунэхэр, тхъэлъэулпэхэр, нэмыкIхэри зэдгъэшIэнхэ фае.

Уахътэм къеушыхъаты

— **Тиреспубликэ лъы-хъон Iофыгъоу щызэрэ-хъэхэрэм кIахэбгъэщы пшIоигъом тыщыгъэ-гъуазба.**

— Тхъэлъэулпэхэмрэ шъофхэм кIащыдгъотыгъэхэмрэ тилофшIагъэ кIагъэлагъо. Профессорхэу Н. Веселовскэмрэ А. Лесковымрэ ауплъэкIугъэхэм ащыщых Къэлэрмэзыр, Улэр, Костромскоир. В. Эрлих тхъэлъэулпэ гъэшIэгъонхэр кыыхигъэщыгъэх. Ахэр Тенгинскэ Iуашхъэхэр, Тэуишъаблэрэ Ленин-хъаблэрэ яхэгъуашхъэхэр ары. НахыпэкIэ фэло-фащIэхэр зэрагъэцакIэщтыгъэхэр агъэунэфыгъ, язэгъэпшэнхэр тхылхэм кIащатхыгъэх.

— **Сэнэхъат гъэшIэгъон кыыхэпхыгъэр. Нэм ылъэгъурэм имызакъоу, чIым чIэлъыр ары шъузылхыгъурэр, къэ-жъугъотырэр. Iуашхъэ-хэм сыда кIауатэрэр?**

— Ахэр нарт Iуашхъэх.

ИжыкIэ кыщегъэжъагъэу тхъэлъэулпэщтыгъэх. Сэт Iуашхъэхэр чылэгъо заулэмэ кIурмэншылпэу, тхъэлъэулпэу ялагъэх. Нарт къэбархэу тхылхэм кIащыхауыгъэхэм адыгэ хъулыфыгъэу Еджэр-кIуае щыщыр Истамбул зэрэкло-гъагъэр кIауатэ. Хъулыфыгъэр Тыркуем икIалэ щылэу гъогу чыжъэ кызырэнэкIын зэрилъэкIыгъэ шылкIэм кыкIэулпчIагъэх. Лъэпкъым тхъэлъэулпэу илагъэхэр саугъэт гъэшIэгъонэу тарихым кыыхэнагъэхэу зэлукIэгъум щалытагъэхэм ар къатегушылагъ.

— **Ащ фэдэ саугъэтхэм непэ еплъыкIэу афытиIэр кыыхэбгъэщы тшIоигъу.**

— УятIэ хъуштэп. БгъэлъэпIэнхэ, кIэбгъэгъунэнхэ фае.

— **Тизэдэгущылэгъу икIэх сыда джыри кытэгIо-щтыр?**

— Титарихъ кызыухъумэн зылъэкIыштхэр тилэх. Археологиер гулэ кыыхэзыгъэхэр нахыбэ хъунхэу сыфай. Тилъэпкъ итарихъ мыушэтыгъэ Iофыгъоу кы-фэнагъэр макIэп. ШIэныгъэлэжхэм, музейхэм ялофышIэхэм, археологиер зышIогъэшIэгъонхэм сафэгъушIо. Лъэпкъ шIэжым гупшысэу фырялэр щылэныгъэм зэрэщыпхыращырэм хэхъоныгъэхэр фашIынхэу сафэлъало.

— **ШъуигухэлъышIухэр Тхъэм кыжъудегъэхъух.**

— Тхъауегъэпсэу.

Сурэтхэм арытхэр: археолог-хэм Iоф ашIэ.

КУШЪХЪЭФЭЧЪЭ СПОРТЫР

НэбгыритIуми ямедальхэр тыжыных

ТелефонкIэ къатыгъ. Урысые Федерацием кушъхъэфэчъэ спортымкIэ изэнэкъокъу Санкт-Петербург шыкIуагъ. Спортсменхэм яухъазырыныгъэ трекем кыщагъэлъэгъуагъ.

Адыгэ Республикэм кушъхъэфэчъэ спортымкIэ икIэлэцIыкIу-ныбжыкIэ спорт еджапIэ ипашэу, Санкт-Петербург шыкIогъэ зэнэкъокъум изэхэцакIомэ ащыщэу Анатолий Лелюк кызырэтIуагъэмкIэ, спортсменхэм трекем километри 4 кышIакIуным фэшI зым зыр лыкIозэ текIоныгъэм икы-дэхын фэбэнагъэх. Тиреспубликэ щыщхэу Александр Евтушенкэмрэ Елизавета Ошурковамрэ тыжын медальхэр кыда-хыгъэх.

Пшъашъэхэри, кIалэхэри куп зэфэшхъафхэм ахэтхэу зэнэкъокъухэм ахэлэжъагъэх. Е. Ошурковам итренерыр А. Войновыр ары. А. Евтушенкэм ипаш В. Бородавкиныр.

Тиспортсменхэм, тренерхэм тафэгъушIо, зэнэкъокъухэм кIащыдахырэ медальхэм ахагъэхонэу, Адыгэ Республикэм ищытхэу спортышхом нахъ лъагъэу щалэтынэу афэтэлэ.

ТИСПАРТАКИАДЭХЭР

Ямэхъанэ зыкълэты

Теуцожь районим щыщхэр Iоф зышIэхэрэм яспартакиадэу Мыекъуапэ шыкIуагъэм хэлэжъагъэх. Республикэм изэнэкъокъу хагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр кышIыдахыгъэх.

Чэсэбий Аминэт есынымкIэ зэлукIэгъухэм апэрэ чIыплэр къащыхыгъ. ДэгумыкIо Мурат зы километрэ къэ-зычыгъэхэм якуп хэтыгъ. Апэрэ чIыплэр ащ кыфагъэшъошагъ. Кушъу Фатимэ дартсымкIэ ящэнэрэ хъугъэ. Унагъохэм язэнэкъокъу Нэныжхэр чанэу хэлэжъагъэх.

Районим физкультурэмрэ спортым-рэкIэ игъэлорышIапIэ ипашэу Хъабэхъу Адамэ кызырэтIуагъэу, къоджэ спор-тым зыкълэгъэлэтыгъэным фэшI спар-такиадэхэм, нэмыкI зэнэкъокъухэм мэхъэнэ ин араты.

Сурэтхэм арытхэр: **Теуцожь районим щыщхэу спартакиадэм хэлэжъагъэхэр.**

Нэкубгъор
зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТIыль Нурбий.

ЗэхъышIагъэр ыкIи кыдзэы-гъэкIырэр:

Адыгэ Республи-кэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб кIэралхэм ащы-псэурэ тилъэп-къэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамал-хэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Кре-стьянскэр, 236

Редакциер зыдэшыIэр:
385000,

кI. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79,

редактор шхъалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,

редактор гуадзэр-пшъэдэкIыж зы-хырэ секретары: 52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

ЗышIаушыхъаты-гъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлъы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темуыр-Кавказ чIыплэ гъэлоры-шIапI, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр **ПИ №ТУ23-00916**

ЗышIаушыхъатырэр

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кI. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

ЗэкIэмкIи пчъагъэр 3250

Индексхэр 52161 52162

Зак. 838

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхъатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхъатыр 18.00

Редактор шхъалэм ипшъэрылхэр зыгъэцакIэрэр редактор шхъалэм иапэрэ гуадзэу

МэшIэкIо Саид

Редактор шхъалэм игуадзэр — пшъэдэкIыж зыхырэ секретары **Хъурмэ Хъусен**